

Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ЦИМБАЛ-СЛАТВІНСЬКА СВІТЛАНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 378.018.8:376-056.264-051(043.3)

**ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛОГОПЕДІВ В УМОВАХ
ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ВИЩИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Умань – 2020

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор

Совгіра Світлана Василівна,

Уманський державний педагогічний

університет імені Павла Тичини,

завідувач кафедри хімії, екології та методики їх навчання.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор

член-кореспондент НАПН України

Бойчук Юрій Дмитрович,

Харківський національний педагогічний університет

імені Г. С. Сковороди, проректор з наукової роботи,

професор кафедри спеціальної, інклюзивної і

здоров'язбережувальної освіти;

доктор педагогічних наук, професор

Мельничук Ірина Миколаївна,

ДВНЗ «Тернопільський державний медичний

університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ

України», завідувач кафедри педагогіки вищої

школи та суспільних дисциплін;

доктор педагогічних наук, доцент

Кучай Олександр Володимирович,

Національний університет біоресурсів і

природокористування України,

доцент кафедри педагогіки.

Захист відбудеться «9» квітня 2020 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 74.053.01 в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини за адресою: 20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2).

Автореферат розіслано «6» березня 2020 р.

В.о. вченого секретаря
спеціалізованої вченої ради

О. В. Браславська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю теоретичного узагальнення різноманіття і складності процесу професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах соціально-економічних реформ. Орієнтація виключно на ринкові взаємовідносини призвела до загострення соціальних проблем у суспільстві. Негативні явища в духовному житті зумовлюють тенденцію до нетерпимості і соціальної роз'єднаності, породжують проблеми адаптації і реабілітації осіб з особливими освітніми потребами. Особливо гостро ця проблема торкнулася дітей з порушенням мовлення, які потребують корекційної допомоги. Ураховуючи цей аспект, висунуто ряд нових вимог, яким повинен відповідати майбутній логопед. Висока соціальна значимість результатів діяльності логопеда, підвищений запит на фахівців цього профілю зумовили необхідність пошуку інваріантних шляхів удосконалення процесу професійної підготовки, а також формування у них професійно значущих якостей.

Проблеми оновлення змісту, структури, технології, стратегічних завдань сучасної освітньої системи стали предметом пильної уваги педагогічної громадськості, про що свідчить активне обговорення державних документів: Конституції України, Конвенції «Про права дитини» (1989 р. зі змінами 2000 та 2014 рр.), Закону України «Про охорону дитинства» (2001 р. зі змінами 2002 – 2018 рр.), Закону України «Про дошкільну освіту» (2001 р. зі змінами 2010 – 2018 рр.), Закону України «Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання» (2014), Закону України «Про вищу освіту» (2014), Закону України «Про освіту» (2017), Наказів «Про затвердження Положення про логопедичні пункти системи освіти» (1993), «Про затвердження Нормативів наповнюваності груп дошкільних навчальних закладів (ясел-садків) компенсуючого типу» (2002), «Про затвердження Порядку комплектування дошкільних навчальних закладів (груп) компенсуючого типу» (2006), «Про затвердження Типових штатних нормативів дошкільних навчальних закладів» (2010 р. зі змінами 2016 р.), «Про затвердження концепції розвитку інклюзивного навчання» (2010), «Про забезпечення прав дітей-інвалідів та дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку» (2011), «Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (нова редакція)» (2012), Указу «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013) та ін.

У цих документах визначено стратегічні орієнтири з урахуванням умов швидкозмінливого світу, основні проблеми галузі освіти, соціально-політичні зміни, а також вимоги суспільства до освіти, зокрема спеціальної (логопедичної).

Специфіка багаточисельного контингенту дітей з відхиленнями у розвитку мовлення вимагає не тільки висококваліфікованого педагогічного персоналу, а й відповідного наукового та методичного опрацювання всієї проблематики як у цілому, так і окремих її галузей.

Це цілком відповідає поглядам сучасних дослідників, які відзначають, що система професійної освіти стає простором особистісного розвитку кожної людини (Е. Зеєр, О. Комар, Н. Кузьміна, О. Кучай, Г. Лисьєв, М. Мартинюк, Дж. Равен,

В. Сластьонін, Т. Сорокіна, Л. Сущенко, Н. Тализіна, Ю. Татур, Т. Шамова, С. Шандрук та ін.).

Проблема професійної підготовки фахівця, яка завжди була в центрі уваги вчених, залишається актуальною і сьогодні. Дослідження здійснюються за різними напрямками: вивчення змісту підготовки майбутніх фахівців у процесі спеціальної (В. Коркунов, Н. Малофеев, В. Нечипоренко, Е. Старобіна, О. Таранченко, С. Шевченко, М. Шеремет та ін.), корекційної (Д. Азбукін, В. Гладуш, Т. Дегтяренко, Н. Заварова, Б. Зодбаєва, О. Колишкін, В. Тетієва, А. Шевцов, Л. Яструбова та ін.) та інклюзивної освіти (Т. Дегтяренко, І. Демченко, Р. Безлюдний, Ю. Іванов, Н. Квітка, І. Кузава, Ю. Бойчук, І. Малишевська, О. Мартинчук, В. Хитрюк, В. Ремажевська, О. Рибчинська, В. Соколенко, І. Юхимець та ін.). Дослідження учених спрямовано переважно на вивчення умов, основних чинників, критеріїв педагогічної майстерності, розробку шляхів вдосконалення їх та підготовку фахівців.

У сучасних педагогічних дослідженнях зафіксовано стійкий інтерес науковців до проблем підготовки майбутніх логопедів до професійної діяльності (В. Акименко, С. Архипова, Т. Бойко, Н. Болтакова, Е. Борисова, Е. Волкова, Ю. Жаркова, Е. Маринич, О. Мартинчук, І. Мельничук, І. Омельченко, Н. Пахомова, Ф. Рау, М. Ромусик, О. Таран, Л. Федорович, Н. Харченко, Л. Черніченко, Е. Чухачева, С. Шаховська та ін.).

У дослідженнях відомих педагогів актуалізовано проблеми розвитку мовлення на міжпредметному рівні, проблеми мовного спілкування, виявлення психічних особливостей формування усного і писемного видів мовлення (В. Безлюдна, Н. Гавриш, В. Глухов, Е. Лаврова, О. Литовченко, Е. Мастюкова, О. Полив'янюк, І. Сергєєва, І. Сунагатулліна, В. Тарасун, Л. Трофименко, Т. Філичева, М. Щетинін та ін.). Уваги заслуговують роботи, присвячені вивченню проблем підготовки майбутніх логопедів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами з порушенням мовлення (Т. Бардишева, Л. Беленкова, О. Боряк, Т. Власова, І. Епштейн, Е. Китик, Ю. Кулагін, В. Лебединський, О. Мельничук, В. Пасічник, О. Потимко, Н. Семаго, А. Семенович, О. Усанова, І. Шевченко та ін.).

Незважаючи на велику кількість наукових праць, у яких висвітлено різні аспекти підготовки майбутніх логопедів, ряд питань залишається недостатньо дослідженими, зокрема: відсутність системності в баченні проблеми професійної підготовки; неповне розкриття механізмів її здійснення; відсутність критеріїв оцінки рівнів їхньої готовності до професійної діяльності; нерозробленість педагогічних умов і засобів професійної підготовки, відсутність концепції та механізмів системної реалізації їх.

Теоретичний аналіз літератури та досвід роботи у вищих навчальних закладах (сьогодні заклади вищої освіти згідно із Законом України «Про вищу освіту» зі змінами, внесеними відповідно до Закону України №2145-VIII від 05.09.2017) дають підстави стверджувати, що сучасна логопедична освіта і підготовка майбутніх логопедів потребують удосконалення.

Вищезазначене дозволяє виділити низку суперечностей між:

– усвідомленням необхідності модернізації професійної підготовки майбутніх логопедів з урахуванням реальної соціокультурної ситуації, соціального замовлення

суспільства і відсутністю теоретичного, концептуального, системного, цілісного обґрунтування досліджуваної проблеми;

- вимогами сучасної освіти до професійної діяльності майбутніх логопедів у напрямі здійснення корекції мовленнєвих порушень у дітей в умовах освітніх закладів і недостатньою підготовкою їх у закладах вищої освіти до цієї роботи;

- необхідністю використання можливостей педагогічної практики у формуванні готовності майбутніх логопедів до професійної діяльності і недостатнім рівнем науково-методичного забезпечення їхньої практичної підготовки у закладах вищої освіти;

- об'єктивною необхідністю формування готовності майбутніх логопедів до професійної діяльності та недостатньою теоретичною і практичною розробленістю змісту, методів, засобів, технологій цієї роботи в умовах освітнього процесу сучасного закладу вищої освіти;

- наявними засобами інформаційно-освітнього середовища, здатними сприяти процесу ефективної підготовки майбутніх логопедів, і відсутністю системних уявлень про можливості використання їх в освітньому процесі.

Зазначені суперечності дозволили виявити і сформулювати проблему дослідження, яка полягає у необхідності розкриття тенденцій, підходів, принципів, змісту, форм, методів, технологій, педагогічних умов підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти.

Отже, актуальність проблеми, спричинена вищезазначеними суперечностями, нагальною потребою забезпечення ефективності процесу підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти, недостатньою її розробленістю, зумовили вибір теми дослідження – **«Теорія і практика професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища вищих навчальних закладів»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження обраної проблеми здійснено відповідно до основних напрямів та завдань наукової теми кафедри спеціальної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Теоретико-методологічні засади розвитку спеціальної та інклюзивної освіти» (номер державної реєстрації № 0116U000114). Тему затверджено вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 10 від 26.04.2016) та узгоджено на засіданні Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол № 5 від 14.06.2016).

Мета дослідження – розробити концепцію, стратегію, інтегративну модель професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти, на основі яких обґрунтувати організаційно-методичну систему підготовки їх й отримати експериментальне підтвердження ефективності реалізації її.

Гіпотеза дослідження полягає у тому, що розроблені концепція і стратегія професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти будуть реалізовані і підтвердять свою ефективність, якщо:

– розробити й апробувати інтегративну модель професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти, складниками якої визначено методологічно-цільовий (мета, підходи, принципи), змістово-процесуальний (етапи, зміст, форми, методи, засоби, технології) та результативно-оцінний блоки (діагностичний інструментарій, критерії, показники, рівні та відповідний результат);

– впровадити організаційно-методичну систему професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти (проектування змісту професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти, конструювання поетапного узгодженого використання форм, методів, технологій професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти, інтеграція теоретичної і практичної підготовки майбутніх логопедів).

Відповідно до мети й гіпотези визначено такі **завдання дослідження**:

1. З'ясувати ступінь розробленості проблеми дослідження в науковій літературі і практиці, уточнити її категоріально-поняттєвий апарат.

2. Схарактеризувати методологію дослідження та розробити концепцію і стратегію професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти.

3. З'ясувати особливості професійної підготовки майбутніх логопедів у закладах вищої освіти та обґрунтувати структуру готовності їх до роботи з дітьми з порушенням мовленнєвого розвитку.

4. Здійснити моніторинг стану професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти.

5. Розробити й апробувати інтегративну модель професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти.

6. Удосконалити зміст, форми, методи, технології професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти з урахуванням особливостей дітей із порушенням мовлення.

7. Експериментально перевірити організаційно-методичну систему професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти.

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутніх логопедів у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – зміст, форми, методи, технології професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти.

Концептуальні засади дослідження. Концепція професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти становить інтегративну єдність цілей, завдань, провідних тенденцій, принципів, комплексу умов. Концептуальна ідея, відповідно до якої організована професійна підготовка майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища, передбачає взаємодію закладів вищої освіти із соціальними й освітніми

структурами різних типів і видів, забезпечуючи різноманітність, багатоаспектність і поліфункціональність діяльності майбутніх логопедів.

Згідно з метою визначено і сформульовано такі концептуальні положення, які складають стратегію підготовки майбутнього логопеда в інформаційно-освітньому середовищі закладів вищої освіти: процес підготовки майбутнього логопеда до роботи з дітьми з порушенням мовлення – це спеціально організована систематична діяльність із формування нових світоглядних позицій майбутнього фахівця, що суттєво впливає на освітнє, інформаційне та соціальне середовище, у якому майбутній логопед повинен бути: підготовлений до роботи з дітьми з порушенням мовлення за умови володіння теорією і практикою спеціальної освіти, професійними компетентностями як частиною об'єктивної потреби суспільства; здатний виконувати корекційно-розвивальну функцію в освітній діяльності з дітьми, що мають порушення мовлення, зорієнтований на формування панорамного педагогічного мислення, світогляду, культури, що сприяє розумінню і визнанню людини в її різноманітності; інтегрований у таку систему підготовки фахівця, у ході якої здійснюватимуться не радикальні зміни, а помірні, на основі диверсифікації освіти; зорієнтований на поєднання новаторства і традицій, на гуманістичне спрямування професійної діяльності майбутніх логопедів; здатний широко використовувати можливості інформаційно-освітнього середовища, для змістового наповнення якого потрібна активна робота педагогів із систематизації і створення електронних освітніх ресурсів.

Робота виконана з урахуванням трьох рівнів науково-педагогічного пізнання: методологічного, теоретичного та методичного.

Відповідно до *методологічного рівня* визначено підходи, принципи, провідні ідеї з досліджуваної проблеми, уточнено сутність ключових понять, схарактеризовано методи дослідження.

Згідно *теоретичного рівня* розроблено стратегію, концепцію професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти і на основі їх побудовано інтегративну модель та полікомпонентну експериментальну програму професійної підготовки здобувачів вищої освіти до роботи з дітьми з порушенням мовлення.

Методичний рівень відображає інтеграцію теорії з практикою: на основі обраної методології і запропонованих стратегічних і концептуальних положень оновлено зміст, представлено форми, методи, засоби, технології, шляхи, систему управління процесом і результати діяльності з підготовки майбутніх логопедів, які підвищують рівень освітнього процесу в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти.

Методологічна основа дослідження уможливує аналіз предмета дослідження на основі сукупності *підходів*: парадигмального (розкриває спосіб аналізу педагогічного процесу на основі бінарних опозицій: формування інформаційно-освітнього середовища та професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах цього середовища), системного (дозволяє розглядати професійну підготовку майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти як одного із елементів системи), особистісно зорієнтованого (дозволяє максимально враховувати індивідуальні особливості здобувачів вищої освіти),

аксіологічного (дозволяє розглядати професійну підготовку майбутніх логопедів з урахуванням універсальності і фундаментальності гуманістичних цінностей), антропосоціогуманістичного (зумовлює поєднання різних напрямів дослідження: формування особистості логопеда, удосконалення соціального середовища для дитини з порушенням мовлення, створення спеціальних умов для особистісного розвитку здобувача вищої освіти), компетентнісного (передбачає формування вміння вирішувати проблеми на основі набутих компетентностей), контекстного (розкриває зв'язок професійної підготовки майбутнього логопеда з його професійно-педагогічною діяльністю), практико-орієнтованого (проявляється у професійно-педагогічній спрямованості всієї системи підготовки), феноменологічного (спрямований на спостереження особливостей досліджуваного процесу), сутнісного (забезпечує орієнтування на зв'язки всіх досліджуваних об'єктів, явищ корекційної роботи та їхніх складників), комплексного (дозволяє характеризувати досліджувані функції, розкривати структуру дефекту, прогнозувати розвиток дитини, зробити висновок, на основі якого розробляється програма для роботи з дитиною з порушенням мовлення).

Науковий пошук на різних етапах дослідження спирається на такі загальні (науковості, міжпредметних зв'язків, наочності, доступності, систематичності і послідовності, зв'язку теорії і практики, свідомості, активності й діяльності) та специфічні принципи (детермінізму, стимуляції комунікативної поведінки, педагогіки радості, єдності діагностики й корекції, розвитку, ранньої корекції, якісно-кількісного аналізу); методи (аналіз наукової літератури, соціально-педагогічні, аналіз документації закладів вищої освіти, аналіз продуктивності діяльності здобувачів вищої освіти, експеримент і обробка результатів на основі методів математичної статистики).

Теоретичну основу дослідження становлять положення щодо:

теоретико-методологічних основ загальної підготовки фахівців (С. Архангельський, О. Безлюдний, Т. Браже, А. Вербицький, Е. Зеєр, Е. Ісаєв, О. Комар, Н. Кузьміна, Г. Лисьєв, М. Мартинюк, Дж. Равен, В. Сластьонін, Т. Сорокіна, Л. Сущенко, Н. Талізїна, Ю. Татур, А. Хуторський, Т. Шамова);

організаційних засад спеціальної (Л. Аксьонова, А. Гонєєв, В. Коркунов, Л. Кузнєцова, Н. Малофєєв, Л. Мітіна, В. Нечипоренко, В. Сорокін, Е. Старобїна, О. Таранченко, С. Шевченко, М. Шеремет) *та корекційної освіти* (Р. Аслаєва, Н. Басалюк, В. Гладуш, Т. Дегтяренко, Н. Заварова, Б. Зодбаєва, О. Колишкін, М. Перова, В. Синьов, В. Тетїєва, А. Шевцов, М. Шеремет, Л. Яструбова);

концептуальних аспектів інклюзивної освіти (О. Гноєвська, Т. Дегтяренко, І. Демченко, Ю. Іванов, Н. Квітка, А. Колупаєва, І. Кузава, І. Малишевська, О. Мартинчук, В. Хитрюк, В. Ремажєвська, О. Рибчинська, А. Сергєєва, В. Сєднева, В. Соколенко, І. Юхимець) *та підготовки майбутніх логопедів до роботи в умовах інклюзії* (Т. Бардишева, М. Кислякова, Е. Китик, Л. Ковригіна, О. Нєлюбина, В. Пасічник, О. Потимко);

теорії і практики підготовки майбутніх логопедів (В. Акіменко, А. Алмазова, С. Архіпова, Р. Бабушкіна, Н. Безсмертна, Т. Бойко, Н. Болтакова, Е. Борисова, Е. Васильєва, Е. Волкова, Ю. Жаркова, Е. Жукатинська, А. Лагутїна, Р. Лалаєва, В. Манїєва, Е. Маринич, О. Мартинчук, Д. Миняжева, І. Назарова, І. Омєльченко,

Н. Пахомова, Н. Петеліна, Ю. Пінчук, Ф. Рау, М. Ромусик, Н. Сінопальнікова, Л. Стахова, Р. Султанова, О. Таран, Л. Федорович, Н. Харченко, Л. Черніченко, Г. Чиркіна, Е. Чухачева, С. Шаховська);

питань корекції мовлення у дітей (Н. Гавриш, В. Глухов, І. Зимня, А. Кударінова, Е. Лаврова, А. Леонт'єв, О. Литовченко, Е. Мастюкова, В. Селіверстова, І. Сергєєва, І. Сунагатулліна, В. Тарасун, Л. Трофименко, Т. Філичева, М. Щетинін) *та логопедичної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами* (Л. Беленкова, О. Бор'як, Т. Власова, І. Епштейн, Ю. Кулагін, М. Лебедева, В. Лебединський, В. Лубовський, О. Мельничук, В. Петрова, Л. Пожар, Н. Семаго, А. Семенович, О. Усанова, І. Шевченко);

організації та функціонування різних видів середовищ (С. Атанасян, М. Башмаков, В. Биков, Л. Ващенко, І. Габа, Д. Гагаріна, Я. Галета, Н. Гунько, Р. Гуревич, А. Гурій, Р. Гурниковська, Т. Єщенко, М. Жалдак, Ю. Жук, І. Захарова, С. Кізім, А. Кобися, Д. Королев, О. Кукушкіна, О. Кух, Н. Лобач, Л. Макаренко, Н. Мойсеєнко, Н. Молоткова, С. М'якишев, Е. Оспенникова, Г. Панченко, Л. Панченко, Е. Полат, Г. Путилов, М. Ростока, О. Сисоєва, І. Смирнова, О. Соколюк, О. Спирін, В. Уманець, В. Шевченко, В. Ясвін, С. Ясинська).

Для розв'язання поставлених завдань застосовано комплекс взаємопов'язаних **методів дослідження:**

– *загальнонаукових* – аналіз, синтез, індукція, дедукція, абстрагування, порівняння, узагальнення, систематизація, класифікація (для обґрунтування вихідних теоретичних положень, систематизації поглядів і підходів з окресленої проблематики, з'ясування базових понять дослідження та вибудови категоріально-термінологічного апарату); метод моделювання – для розробки інтегративної моделі професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти;

– *емпіричних* – бесіда, спостереження, тестування, анкетування, консультування, вивчення стратегій, національних доробків та інших документів щодо стану спеціальної освіти (для відстеження об'єктивних і суб'єктивних думок фахівців з виокремлення пріоритетних напрямів розвитку спеціальної, зокрема логопедичної освіти); спостереження, анкетування та інтерв'ювання; аналіз анамнестичних даних, вивчення медико-психолого-педагогічної документації та продуктів діяльності здобувачів вищої освіти; педагогічний експеримент: пілотажний – для отримання інформації про діяльність логопедів, зорієнтованих на роботу з дітьми з порушенням мовлення; констатувальний – для визначення вихідного стану готовності майбутніх логопедів до роботи з дітьми з порушенням мовлення; формувальний – для перевірки ефективності організаційно-методичної системи професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти; контрольний – для інтерпретації експериментальних даних;

– *статистичних* – методи обробки експериментальних даних: кількісний і якісний аналіз, математична обробка експериментального матеріалу.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальну роботу здійснювали на базі Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, Дрогобицького державного

педагогічного університету імені Івана Франка, Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, Рівненського державного гуманітарного університету, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. На різних етапах у дослідженні брали участь 870 здобувачів вищої освіти, із них контрольна група – 270 осіб, експериментальна 1 (спеціальність 012 Дошкільна освіта, спеціалізація Спеціальна освіта (логопедія)) – 315 здобувачів вищої освіти, експериментальна 2 (016 Спеціальна освіта (логопедія)) – 285 осіб та 87 викладачів закладів вищої освіти.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше* розроблено й обґрунтовано:

– концепцію професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти (тенденції (соціально-педагогічна зумовленість процесу підготовки майбутніх логопедів, зорієнтована на міждисциплінарну інтеграцію в освітньому процесі; фундаменталізація загальної та спеціальної підготовки майбутніх логопедів; переорієнтація зі знаннєвої освітньої парадигми на діяльнісну, зорієнтовану на формування готовності майбутнього логопеда до професійної діяльності; гуманістична спрямованість процесу підготовки фахівців до освіти дітей з порушенням мовлення; інформатизація професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища; неперервність професійної підготовки майбутніх логопедів; інноваційний характер сучасної вищої освіти); мета (перенесення акценту на взаємодію з дітьми з медичного обслуговування на педагогічний супровід та підтримку їх, переосмислення підходу до освітньої діяльності здобувачів вищої освіти, відмова від знаннєвої і перехід на позиції гуманістичної освітньої парадигми), концептуальні положення (майбутній логопед повинен бути підготовлений до навчання дітей з порушенням мовлення за умови володіння теорією і практикою спеціальної освіти, професійними компетентностями як частиною об'єктивної потреби суспільства; здатний виконувати корекційно-розвивальну функцію в освітній діяльності з дітьми, що мають порушення мовлення, зорієнтований на формування панорамного педагогічного мислення, світогляду, культури, що призводить до розуміння і визнання людини в її різноманітті й володіє специфікою індивідуальності; в умовах професійної підготовки до навчання дітей з порушенням мовлення інтегрований у систему підготовки фахівця, у ході якої здійснюються не радикальні зміни, а помірні, на основі диверсифікації освіти; орієнтується на поєднання новаторства і традицій, на гуманістичне спрямування професійної діяльності здобувачів вищої освіти; широко використовує можливості інформаційно-освітнього середовища, для змістового наповнення якого потрібна активна робота педагогів із систематизації і створення електронних освітніх ресурсів); підходи (парадигмальний, системний, особистісно зорієнтований, аксіологічний, антропосоціогуманістичний, контекстний, компетентнісний, практико-орієнтований, феноменологічний, сутнісний, комплексний); принципи (загальні (науковості, міжпредметних зв'язків, наочності, доступності, систематичності і послідовності, зв'язку теорії і практики та ін.), специфічні (детермінізму, стимуляції комунікативної поведінки, єдності діагностики й корекції, розвитку та ін.); результат (оволодіння професійними компетентностями, готовність до роботи з дітьми з порушенням мовлення));

– стратегію професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти, спрямовану на ефективну системну, практико-орієнтовану професійну підготовку майбутніх логопедів;

– інтегративну модель професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти, компонентами якої є методологічно-цільовий (мета, підходи, принципи), змістово-процесуальний (етапи, зміст, форми, методи, засоби, технології) та результативно-оцінний блоки (діагностичний інструментарій, критерії, показники, рівні та відповідний результат);

– організаційно-методичну систему професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти (проектування змісту професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти, конструювання поетапного узгодженого використання форм, методів, технологій професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти, інтеграцію теоретичної і практичної підготовки майбутніх логопедів);

– полікомпонентну експериментальну програму професійної підготовки майбутніх логопедів, яка містить комплекс заходів, що забезпечують створення і функціонування інформаційно-освітнього середовища (матеріально-технічне та програмне, інформаційно-ресурсне, інформаційно-технологічне, методичне, організаційне забезпечення), яке інтегрує можливості: дошкільних закладів (логопедичні, інклюзивні групи), закладів загальної середньої освіти, спеціальних, навчально- і соціально-реабілітаційних центрів, логопунктів при поліклініках, ІРЦ, що сприятиме ефективній підготовці здобувачів вищої освіти до соціально-профілактичної, діагностико-аналітичної, корекційно-розвивальної діяльності та оволодінню системою професійно-компетентної взаємодії з дітьми з порушенням мовлення;

– *уточнено* сутність ключових понять дослідження: «професійна підготовка майбутніх логопедів в інформаційно-освітньому середовищі закладів вищої освіти», «готовність майбутніх логопедів до професійної діяльності з дітьми з порушенням мовлення»; структуру: критерії (мотиваційно-особистісний, інформаційно-компетентнісний, діяльнісно-технологічний), їхні показники та рівні готовності майбутніх логопедів до професійної діяльності з дітьми з порушенням мовлення (високий, середній, низький);

– *удосконалено* зміст навчальних дисциплін, форми, методи, технології професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти;

– *подальшого розвитку набули* процеси професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти: проектування змісту підготовки; конструювання поетапного узгодженого використання форм, методів, технологій; інтеграції теоретичної і практичної підготовки.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці та впровадженні в освітній процес закладів вищої освіти методики діагностування рівнів готовності майбутніх логопедів до професійної діяльності, оновленні змісту дисциплін «Корекційна психопедагогіка», «Спецметодика початкового навчання мови», «Спецметодика розвитку мовлення», «Ігри в логопедичній роботі», «Спеціальна дошкільна педагогіка», «Теорія і методика виховання дітей з вадами мовлення», «Дошкільна лінгводидактика», «Основи дефектології та логопедії», проведенні спецсемініарів «Інноваційна діяльність логопеда», «Формування професійної компетентності майбутнього логопеда», «Робота з дітьми з порушенням мовленнєвого розвитку»; використанні активних методів та інноваційних технологій, психолого-педагогічних тренінгів, активізації самостійної роботи майбутніх логопедів для отримання знань, формування умінь та набуття досвіду роботи із дітьми з порушенням мовлення.

Матеріали дослідження можуть бути використані для створення і впровадження в освітній процес закладів вищої освіти варіативних курсів, нових засобів програмно-методичного забезпечення підготовки майбутніх логопедів до професійної діяльності з дітьми з порушенням мовлення, у процесі подальшого розвитку стратегії професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти, у подальших дослідженнях з теорії та методики професійної освіти.

Видані автором монографія, навчальні, навчально-методичні посібники дозволяють застосовувати результати підготовки майбутніх логопедів у широкій освітній практиці.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (довідка № 207-н від 20.09.2019), Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка № 1011 від 24.09.2019), Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (довідка № 2816/01-60/57 від 25.09.2019), Рівненського державного гуманітарного університету (довідка № 01-12-93 від 27.09.2019), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 2172/01 від 02.10.2019).

Особистий внесок автора. У статті «Developing pedagogical mastery of future physical education teachers in higher education institutions» (у співавторстві з І. Максимчук, В. Максимчук, В. Фрицюк та ін., 2018) конкретизовано поняття «педагогічна майстерність», розроблено модель розвитку педагогічної майстерності під час професійної підготовки, внесок автора – 15 %. У публікації «Модернізація системи фінансування вищої освіти в умовах інформаційного суспільства» (у співавторстві з М. А. Слатвінським, 2018) окреслено зміни окремих механізмів фінансування закладів вищої освіти, внесок автора – 60 %. У статті «Естетотерапія як педагогічна технологія у вихованні підростаючого покоління» (у співавторстві з І. Бабій, Т. Дичок, 2018) розкрито ефективність використання нетрадиційних методик підготовки майбутніх логопедів до професійної діяльності, особистий внесок – 50 %. У статті «The influence of tempo rhythmic organization of speech during gaming and theatrical activities on correction of stammering in children» (у співавторстві

з Л. Бегас, Б. Максимчук, І. Бабій та ін., 2019) окреслено необхідні психолого-педагогічні умови для досягнення позитивних результатів корекції заїкання, внесок автора – 15 %.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дослідження обговорювали на науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* – Сучасні проблеми та перспективи розвитку психології і педагогіки (Київ, 2016), Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми, перспективи (Умань, 2016), *Modern scientific researches and developments: theoretical value and practical results – 2016* (Bratislava, 2016), *Sustainable Development 2030: Economic, Social, Environmental and Political Components* (Tbilisi, Georgia, 2017), Конкурентоспроможність вищої освіти України в умовах інформаційного суспільства (Чернігів, 2018), *Social and Economic Aspects of Education in Modern Society* (Warsaw, Poland, 2019), *Intellectual Economics, Management and Education* (Vilnius, Lithuania, 2019), Стан та перспективи розвитку педагогіки та психології в Україні та світі (Київ, 2019), *Dynamics of the development of world science* (Vancouver, Canada, 2019), Сучасна педагогіка та психологія: методологія, теорія і практика (Київ, 2019), Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи (Суми, 2019), Актуальні проблеми дошкільної та спеціальної освіти (Рівне, 2019), *Science without boundaries – development in 21st century – 2019* (Budapest, 2019), Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи (Умань, 2019); *всеукраїнських* – Інклюзивна освіта: теорія, методика, практика (Умань, 2016), Практика забезпечення професійного самовизначення учнівської молоді в умовах освітнього округу (Умань, 2017), Передові наукові дослідження в Україні (Тернопіль, 2019), Теоретичні та практичні аспекти розвитку педагогічної освіти в Україні (Київ, 2019).

Результати дослідження обговорювали на засіданнях кафедри педагогіки та освітнього менеджменту, кафедри спеціальної освіти та звітних науково-практичних конференціях Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (2016–2019).

Публікації. Основні результати дослідження викладено у 48 публікаціях автора (4 – у співавторстві), з них: 1 монографія, 25 статей відображають основні наукові результати (6 – у зарубіжних фахових виданнях), 17 – апробаційного характеру, 5 – додатково відображають результати дисертації.

Кандидатська дисертація «Проблеми розумового виховання на сторінках часопису «Советская педагогика» (1937–1991)» (спеціальність 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки) захищена у 2014 році в Кіровоградському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка; її матеріали в тексті докторської дисертації не використовувалися.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел (597 найменувань, із них 106 – іноземною мовою), 18 додатків на 110 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 595 сторінок, з них 409 сторінок – основний текст. Робота містить 6 рисунків, 84 таблиці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, її зв'язок із науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет наукового пошуку; сформульовано гіпотезу, обґрунтовано концепцію, стратегію, методологічні й теоретичні засади дослідження; окреслено методи дослідження; визначено експериментальну базу; аргументовано наукову новизну, практичне значення одержаних результатів та особистий внесок автора у роботах, опублікованих у співавторстві; зазначено відомості про стан апробації й упровадження одержаних результатів; представлено структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – *«Теоретичні та практичні засади професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти»* – схарактеризовано професійну підготовку майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти як педагогічну проблему, розкрито сутність та визначено категоріально-термінологічний апарат дослідження, з'ясовано особливості професійної підготовки майбутніх логопедів у закладах вищої освіти для корекції мовленнєвого розвитку дітей.

Модернізація освіти передбачає підвищення професійного рівня, формування та вдосконалення професійної культури фахівців відповідно до запитів сучасного життя, надання практичної спрямованості їхній підготовці, яка поєднує міждисциплінарні знання, аналіз і проектування діяльності, здатність до системної дії в професійній ситуації, самостійного набуття нових знань, прийняття рішень у нестандартних умовах; постійне професійне зростання, що зумовлює розробку інноваційних підходів у навчанні майбутніх фахівців, зокрема логопедів, з метою підвищення їхньої професійної компетентності (В. Андрющенко, О. Безлюдний, В. Беліков, Н. Бібік, Я. Болюбаш, Л. Ващенко, О. Вознюк, Б. Гершунський, В. Журавський, І. Зязюн, М. Кларин, В. Кремень, М. Мартинюк, А. Пискунов, М. Степко, Ю. Татур та ін.).

У процесі дослідження становлення і розвитку професійної підготовки майбутніх логопедів у системі дефектологічної (спеціальної) освіти (Л. Волкова, В. Гладуш, Т. Дегтяренко, О. Кучай, І. Демченко, О. Колишкін, В. Коркунов, Н. Малофеев, Л. Мітіна, Н. Мельниченко, М. Хватцев, Л. Черніченко та ін.) виокремлено чотири етапи: становлення системи логопедичної освіти (логопедична освіта входила до складу дефектологічної); процес професійної підготовки спеціалістів був обмежений сферою шкільного навчання, що на довгі роки визначило виключно педагогічну спрямованість дефектологічної (логопедичної) освіти – кінець XIX – початок XX століття (I етап); інтенсивний розвиток проблематики вищої школи в галузі корекційної (спеціальної) педагогіки (організація короткого курсу практичної логопедії для дошкільних працівників, відкриття першого факультету дитячої дефективності в Петрограді при Інституті дошкільного виховання, у Києві – в університеті імені М. П. Драгоманова, розробка концепції вищої дефектологічної (логопедичної) освіти, кваліфікаційних характеристик, проблем педагогічної практики) – з 1918 р. до 70-х років XX століття (II етап); криза системи дефектологічної (логопедичної) освіти (перетворення системи вищої школи у підсистему професійної підготовки різних фахівців зі

спеціальності корекційної освіти (за нозологіями), розробка відповідних вимог до соціально-професійної діяльності логопеда) – 70-і роки – початок 90-х років ХХ століття (ІІІ етап), сучасний етап (перебудова змісту та організаційних засад спеціальної освіти, перебудова масової і корекційної освіти (перейменування корекційної у спеціальну – 2016 р., умовне відмежування (зміст, методи, методики) логопедичної освіти від спеціальної) – кінець 90-х – дотепер (ІV етап).

Узагальнено класифікацію дітей з особливими освітніми потребами та визначено спеціалістів для роботи з ними: діти з вадами слуху (дефектолог, сурдопедагог, логопед), діти з порушеннями зору (дефектолог, тифлопедагог, логопед), діти з порушенням мовлення (дефектолог, логопед), діти з порушенням інтелекту (дефектолог, олігофренопедагог, логопед), діти з порушеннями опорно-рухового апарату (дефектолог, ортопедагог, вчитель-реабілітолог, логопед), діти з порушенням емоційно-вольової сфери (спеціальний психолог, логопед), діти з затримкою психічного розвитку (дефектолог, логопед), діти зі складними недоліками розвитку, тяжким порушенням мовлення (дефектолог, логопед), цифрова залежність дітей з порушенням мовлення (спеціальний психолог, логопед).

В останні роки спостерігається тенденція до збільшення кількості дітей з порушенням мовленнєвого розвитку, викликаного фізіологічними недосконаlostями, патологічними станами, а також несприятливими соціальними умовами, на що вказано у дослідженнях українських (О. Боряк, Г. Воробель, І. Дударчук, І. Епштейн, О. Іонова, Н. Пахомова, Ю. Пінчук, Л. Стахова, Л. Федорович, Л. Черніченко та ін.) і зарубіжних науковців (В. Elsendoorn, М. Maulet, Р. McAnally, D. Moores, Р. Nolte, R. Printzen, S. Rose та ін.).

Сучасним проблемам попередження та корекції порушень мовленнєвого розвитку дітей приділяють увагу Н. Гавриш, В. Глухов, І. Козіна, Е. Лаврова, О. Литовченко, О. Полив'янюк, Ю. Рібцун, В. Тарасун, Л. Трофименко, Т. Філічева, М. Щетинін та ін. Теоретичний підхід, з позиції системного аналізу, дозволив модернізувати структуру об'єктів теоретичних досліджень у логопедії та виділити в ній шість груп: суб'єктну (логопед, дитина, педагог, батьки), понятійну (фонематичний слух, мовне дихання, моторика, артикуляція, лексика, граматики), функціональну (фізіологія, лінгвістика, педагогіка), синергетичну (корекційний процес, корекційні системи), загальнологопедичну (механізми мовлення, патологія мовлення), діагностичну (обстеження, діагностика, планування, корекція, автоматизація, диференціація, профілактика).

Основним напрямом логопедичного впливу є корекція та розвиток мовлення, профілактика та діагностика його порушень.

Посилення наукового інтересу до проблеми професійної підготовки майбутніх логопедів пов'язане: по-перше, з глобальними процесами гуманізації суспільних поглядів щодо стосунків з дітьми з порушенням розвитку мовлення й інтеграцією їх в усі верстви соціального життя; по-друге, зі збільшенням кількості дітей, які мають порушення мовленнєвого розвитку; по-третє, з появою великої кількості соціально незахищених дітей, неблагополучних з погляду психічного стану, соціального становища, які потребують кваліфікованої підтримки, педагогічного захисту і соціально-педагогічної допомоги; по-четверте, з розробкою та апробацією професійного стандарту «дефектолог» (логопед, сурдопедагог, олігофренопедагог,

тифлопедагог), визначення регламенту діяльності, що розширює професійні завдання, які вирішує дефектолог (логопед) з дітьми з особливими освітніми потребами. Науковцями (Ю. Бойчук, О. Боряк, А. Гонєєв, Н. Ільїна, В. Ільяна, В. Кисличенко, О. Корзун, В. Липа, В. Литвиненко, І. Мельничук, В. Нечипоренко, О. Степанов, О. Стецик, В. Тарасун, Л. Трофименко, А. Шевцов, М. Шеремет, Л. Яструбова та ін.) схарактеризовано теоретичні та практичні аспекти формування готовності майбутніх логопедів до роботи з дітьми з порушенням мовленнєвого розвитку: обґрунтовано сутність використання моделювання під час підготовки здобувачів вищої освіти до розвитку звуковимови; розкрито зміст професійної готовності майбутнього логопеда до роботи з дітьми з порушенням мовлення у межах компетентнісного підходу; визначено умови ефективного розвитку навичок професійного спілкування та професійної підготовки майбутніх логопедів.

Важливим чинником оптимізації професійної підготовки майбутніх логопедів у сучасних закладах вищої освіти є забезпечення сприятливого інноваційного середовища для освітньої діяльності майбутніх фахівців, у якому інтегровано традиційні методи й новітні інформаційні технології, на що вказують науковці (В. Биков, Л. Ващенко, І. Габа, Я. Галета, Н. Гунько, Р. Гуревич, М. Жалдак, Ю. Жук, С. Кізім, А. Кобися, О. Кух, Н. Лобач, Л. Макаренко, Н. Мойсеєнко, Л. Панченко, М. Ростока, О. Спірін, В. Уманець та ін.). У своїх дослідженнях вони розглядають структуру, принципи створення інформаційно-освітнього середовища як системи, як інформаційного і комунікаційного простору закладу вищої освіти, взаємодію суб'єктів (учасників освітнього процесу) з об'єктами (носіями інформації).

Незважаючи на вагомі досягнення у професійній підготовці майбутніх логопедів, доводиться констатувати, що практичне застосування напрацьованих науковцями потребує переосмислення. Подальшого методологічного обґрунтування та науково-методичного вивчення потребує теорія та практика професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти.

Сутність та зміст ключових понять дослідження схарактеризовано з урахуванням таких категорій, як «професійна діяльність» (Г. Корінна, О. Кузенко, Н. Сінопальнікова, Л. Федорович та ін.), «готовність фахівців до професійної діяльності» (Е. Жукатинська, В. Сластьонін, Р. Султанова та ін.), «професійна підготовка» (І. Андрусьова, А. Богуш, Л. Волкова, О. Кузенко, Л. Лісова, Л. Потапова, Ю. Рібцун, Н. Савінова та ін.), «інформаційно-освітнє середовище» (Д. Гагаріна, Т. Єщенко, І. Захарова, С. Зелінський, Ю. Караван, О. Моргулець, О. Соколюк, Л. Тюптя, І. Шахіна та ін.). Професійну підготовку майбутніх логопедів в інформаційно-освітньому середовищі закладів вищої освіти розглядаємо як цілісну систему для набуття здобувачами вищої освіти теоретичних знань і практичних умінь, особистісних якостей і соціального досвіду, здатності вирішувати професійні завдання (діагностичні, методичні, психологічні, корекційні, соціальні тощо), спрямовані на виправлення мовленнєвих порушень у дітей через сукупність апаратних, програмних і технічних засобів, інформаційних і обчислювальних ресурсів, організаційного та методичного забезпечення.

Готовність майбутніх логопедів до професійної діяльності з дітьми з порушенням мовлення кваліфікуємо як інтегративну якість особистості, спрямовану на виконання професійних функцій, скерованих на пізнання індивідуально-особистісних і поведінкових особливостей дітей з порушенням мовлення, оволодіння здатністю аналізувати їхні соціально значущі проблеми, формування досвіду професійної діяльності у роботі з дітьми цієї категорії.

Діяльність логопеда характеризується складною організацією (поліфункціональність, багаторівневність, багатоаспектність, різнорівневність) і спрямована на виконання функцій (основних: діагностичної, корекційної, навчальної, організаційної, виховної, дослідницької, функції самоосвіти; специфічних: соціально-профілактичної, діагностично-аналітичної, корекційно-розвивальної), оволодіння якими характеризує його як компетентного фахівця із супроводу дітей з порушенням мовлення та його готовність до професійної діяльності.

Ураховуючи досвід та думки вчених (В. Акименко, Н. Болтакова, О. Мартинчук, Н. Пахомова, Р. Султанова, Л. Яструбова та ін.), виділено такі групи якостей майбутнього логопеда: професійно значущі (педагогічну спрямованість особистості, позитивне емоційне ставлення до дітей і професії, загальнолюдські цінності; комунікативні здібності (товариськість, уміння слухати, здатність спілкуватися); організаторські здібності (уміння організовувати і брати участь у різних видах діяльності); емпатію (здатність до співчуття, співпереживання); креативність (здатність до творчості); інформаційну культуру (здатність використовувати інформаційні спецтехнології та комп'ютерні програми), рефлексію (вміння аналізувати свою діяльність, діяльність інших); професійні знання (знання спеціальної психології, педагогіки і методик)) та особистісні (особистісні якості: високий рівень відповідальності; ініціативність і винахідливість; самовладання, витримка й високий рівень самоконтролю; вміння правильно оцінювати людей, виявляти їхні сильні і слабкі сторони; вміння зберігати працездатність в умовах екстремальних ситуацій; сміливість і рішучість; сенсорно-перцептивні властивості: диференційоване сприйняття форми й величини об'єктів, просторова уява; витривалість (мала стомлюваність); здатність не послаблювати увагу під дією страху або несподіваних зовнішніх впливів; здатність швидко переключати увагу на різні об'єкти; здатність аналізувати ситуацію і приймати рішення на основі наявних наочних образів (сприйняття, уявлення); швидке відновлення мовленнєвої функції після впливу раптового й сильного подразника; особливості мислення та пам'яті: вміння швидко приймати рішення, діяти непересічно, виділяти в інформації істотне, головне; тривале збереження в пам'яті зорової інформації; вміння оперувати уявленнями з метою передбачення можливих змін обстановки й очікуваних результатів діяльності; моторні властивості: хороша дикція, виразне мовлення; здатність чітко, лаконічно формулювати повідомлення; вміння зберігати активність і працездатність в умовах втоми; швидкість, точність маніпуляцій; витривалість до фізичних навантажень; високий рівень фізичної підготовки (сила, спритність, координація рухів)).

Особливістю професійної діяльності майбутнього логопеда є прийняття

дитини з порушенням мовлення, можливість і необхідність надання допомоги у становленні її як особистості, співпереживання дитині та її близьким.

Істотна відмінність спеціальності «логопед» від інших педагогічних спеціальностей полягає в тому, що фахівець з логопедії повинен бути підготовленим до роботи з різними категоріями дітей (за віком: діти дошкільного, шкільного віку, дорослі; за діагнозом: дизартрія, ринолалія, дисфонія, полтерн, тахілалія, брадилалія, з порушеннями лексико-граматичної будови, з порушеннями фонематичного сприйняття, алалія, заїкання, дисграфія, дислексія, афазія). У професійній діяльності він може працювати з дітьми, які мають вищезазначені види порушень, у закладах загальної середньої освіти (шкільний логопункт), дошкільних закладах (логопедична група), поліклініках, ПМПК центрах: навчальної реабілітації, соціальної і психологічної реабілітації, інклюзивно-ресурсному, розвитку дитини, будинках дитини, приватних кабінетах логопедичної допомоги тощо.

У другому розділі – *«Методологічні засади професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти»* – проаналізовано науково-педагогічні підходи та принципи професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти, обґрунтовано концепцію та стратегію професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти.

Методологічну основу дослідження складає сукупність: підходів (парадигмальний, системний, особистісно зорієнтований, аксіологічний, антропосоціогуманістичний, контекстний, компетентнісний, практико-орієнтований, феноменологічний, сутнісний, комплексний), принципів (загальних: науковості, міжпредметних зв'язків, наочності, доступності, систематичності і послідовності, зв'язку теорії і практики та ін., специфічних: детермінізму, стимуляції комунікативної поведінки, єдності діагностики й корекції, розвитку та ін.) та методів (аналіз наукової літератури; соціально-педагогічні; аналіз документації факультетів дошкільної та спеціальної освіти закладів вищої освіти; аналіз продуктивності діяльності здобувачів вищої освіти; експеримент і обробка результатів на основі методів математичної статистики).

Розроблено концепцію професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти на основі сукупності компонентів (тенденцій: соціально-педагогічна зумовленість процесу підготовки майбутніх логопедів, зорієнтована на міждисциплінарну інтеграцію в освітньому процесі; фундаменталізація загальної та спеціальної підготовки майбутніх логопедів; переорієнтація зі знанневої освітньої парадигми на діяльнісну, зорієнтовану на формування готовності майбутнього логопеда до професійної діяльності; гуманістична спрямованість процесу підготовки фахівців до освіти дітей з порушенням мовлення; інформатизація професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища; неперервність професійної підготовки майбутніх логопедів; інноваційний характер сучасної вищої освіти; мети: перенесення акценту на взаємодію з дітьми з медичного обслуговування на педагогічний супровід та підтримку їх, переосмислення підходу до освітньої діяльності здобувачів вищої освіти, відмова від знанневої і перехід на

позиції гуманістичної освітньої парадигми, концептуальних положень: майбутній логопед може бути залучений до роботи з дітьми з порушенням мовлення за умови володіння теорією і практикою спеціальної освіти, професійними компетентностями як частиною об'єктивної потреби суспільства; здатний виконувати корекційно-розвивальну функцію в освітній діяльності з дітьми, що мають порушення мовлення, зорієнтований на формування панорамного педагогічного мислення, світогляду, культури, що призводить до розуміння і визнання людини в її індивідуальності та різноманітті; в умовах професійної підготовки до роботи з дітьми з порушенням мовлення інтегрований в систему підготовки фахівця, який здійснює не радикальні зміни, а помірні, на основі диверсифікації освіти; здатний поєднувати новаторство і традиції, формувати у здобувачів вищої освіти гуманістичні ідеї; зорієнтований на широке використання можливостей інформаційно-освітнього середовища, для змістового наповнення якого потрібна активна робота педагогів із систематизації і створення електронних освітніх ресурсів; підходів; принципів (загальних та специфічних); результату: досягнення високого рівня оволодіння спеціально-професійними і соціальними компетентностями, готовність до роботи із дітьми з порушенням мовлення із застосуванням сучасних методів та технологій навчання в умовах інформаційно-освітнього середовища.

Запропоновано стратегію професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища як системне, цілісне і концептуальне обґрунтування процесу підготовки майбутніх логопедів з урахуванням національних пріоритетів, визнання необхідності якісно нового рівня планування її для роботи з дітьми з порушенням мовлення з використанням навчального програмного забезпечення та мережевих технологій.

Стратегічною метою підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища вважаємо підготовку компетентних, конкурентоспроможних на сучасному ринку праці фахівців, здатних і готових до виконання освітньо-виховної, діагностично-аналітичної, корекційно-розвивальної, соціально-педагогічної, психопрофілактичної, науково-методичної, консультативної, культурно-просвітницької, організаційно-управлінської діяльності і реалізації основних і специфічних функцій у професійній галузі щодо забезпечення здобувачів вищої освіти знаннями педагогічного супроводу дітей з порушенням мовлення.

Механізмами реалізації стратегії підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища є розробка концепції, програм, планування діяльності структурних підрозділів закладу вищої освіти, систематичний моніторинг якості освіти та мотивації здобувачів вищої освіти за критеріями й показниками основної діяльності; щорічні звіти за основними видами діяльності і прийняття рішень про коригування й управління виявленими невідповідностями; орієнтування на результат.

У третьому розділі – *«Моніторинг стану професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти»* – проведено аналіз стану професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти, обґрунтовано структуру

та діагностовано готовність майбутніх логопедів до роботи з дітьми з порушенням мовлення.

Аналіз стану професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти (аналіз навчальних планів та програм дисциплін (спеціальність 016 Спеціальна освіта та спеціальність 012 Дошкільна освіта), дозволяє стверджувати, що психолого-педагогічні дисципліни лише знайомлять здобувачів вищої освіти з основними закономірностями дітей нормального розвитку і дітей з порушенням мовлення, механізмами компенсації, принципами корекційного навчання й виховання; у зв'язку з новими вимогами до змісту психолого-педагогічних і фахових дисциплін зміст медико-біологічних дисциплін має суперечності не тільки системно-інтеграційного характеру, але й у використанні спеціальної термінології в різних галузях знань, що особливо ускладнює встановлення міждисциплінарної взаємодії. Міжнародна класифікація хвороб (МКХ-10), Міжнародна класифікація функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я дітей і підлітків (МКФ) передбачають впровадження і використання спеціальної термінології в діагностиці мовленнєвих порушень, що зумовлює удосконалення змісту медико-біологічних та фахових дисциплін; при викладанні фахових дисциплін («Корекційна психопедагогіка», «Спецметодика початкового навчання мови», «Спецметодика розвитку мовлення», «Ігри в логопедичній роботі», «Спеціальна дошкільна педагогіка», «Теорія і методика виховання дітей з вадами мовлення», «Дошкільна лінгводидактика», «Основи дефектології та логопедії») недостатньо використовують загальнонаукові принципи: науковості, системності, логічності, гуманізації. Крім того, з їхнього змісту необхідно вилучити зайву деталізацію і другорядні дидактичні деталі, підвищуючи науково-практичний рівень логопедичної освіти. Недооцінюють роль теорії логопедії як центра всієї системи знань про мовлення і зростаючого відображення поліцентричного характеру науки про мовлення та ін. В організації та проведенні виробничих практик для здобувачів вищої освіти зафіксовано безсистемність, розрізненість і фрагментарність підготовки їх до реалізації практико-орієнтованого складника професійної діяльності, недостатньо враховують потенціал виробничої практики у процесі формування готовності майбутнього логопеда до роботи з дітьми з порушенням мовлення.

Спостереження за діяльністю майбутніх логопедів на практиці, вивчення набутого ними досвіду, аналіз анкетування дають підстави стверджувати, що основною проблемою підготовки майбутніх логопедів є неповна відповідність між суспільно необхідним і фактичним рівнем їхньої підготовки, оскільки здобувачі вищої освіти відчують значні труднощі в організації діагностичної та корекційно-педагогічної роботи з дітьми з порушенням мовлення.

З урахуванням вищесказаного особливого значення набуває пошук нових шляхів підвищення ефективності підготовки майбутнього логопеда.

У ході дослідження розроблено діагностичний інструментарій, визначено критерії готовності майбутніх логопедів до професійної діяльності, зокрема: мотиваційно-особистісний, інформаційно-компетентнісний, діяльнісно-технологічний. Кожен критерій характеризується показниками з відповідними ознаками. Показниками мотиваційно-особистісного критерію є мотиви, цінності,

потреби в роботі з дітьми з порушенням мовлення, наявність і прояв професійних та особистісних якостей майбутнього логопеда (ознаки – прийняття і визнання особистості вихованця з порушенням мовлення як цінності, готовність та інтерес до роботи з дітьми з порушенням мовлення, наявність мотиву досягнення мети, пізнання, творчості; стійке позитивне ставлення до професії, постійне прагнення до саморозвитку, професійного зростання; потреба в обґрунтованому плануванні своєї праці й готовність змінювати план в разі потреби; усвідомлення цінності професійних знань, задоволеність роботою з дітьми з порушенням мовленнєвого розвитку; переважання таких якостей, як освіченість, почуття такту, дисциплінованість, наполегливість, ретельність, терпимість до людей, емпатія); інформаційно-компетентнісного: повнота, глибина, системність, усвідомленість володіння знаннями, рівень засвоєння інформації, отриманої в інформаційно-освітньому середовищі, сформованість предметних, методичних, соціальних і особистісних компетентностей (ознаки – знання закономірностей психічного розвитку, індивідуально-психологічних особливостей дітей з порушенням мовлення і методів роботи з ними; теорії соціально спрямованої корекційно-педагогічної діяльності майбутніх логопедів, особливостей, форм і основних напрямів взаємодії фахівців у корекційних закладах різної спрямованості; нормативно-правової бази діяльності логопеда, здатність отримувати інформацію, здійснювати пошук різних баз даних, проводити опитування, консультиватися з експертом, працювати з документами і класифікувати їх; системне володіння професійними компетентностями, необхідними для реалізації соціально-педагогічного складника професійної діяльності логопеда; уміння організувати спільну діяльність і міжособистісну взаємодію суб'єктів інформаційно-освітнього середовища); діяльнісно-технологічного: вміння, навички, операції і дії, досвід, свідомий контроль результатів своєї діяльності (ознаки – ступінь оволодіння професійними вміннями й навичками; здатність працювати, використовуючи різні технології й методичні системи; володіння ІКТ, вміння обирати методи, засоби, організаційні форми, прийоми роботи з дітьми з порушенням мовлення відповідно до знань, особливостей їхнього розвитку; застосування на практиці нових методик; застосування диференційованого та індивідуального підходів до учнів, які мають мовленнєві порушення; вміння передбачати характер відповідних реакцій дітей на заплановану систему корекційних впливів, організувати спільну діяльність і міжособистісну взаємодію суб'єктів освітнього середовища; набуття досвіду діяльності з вивчення різних методів, методик та прийомів соціально спрямованої корекційної діяльності, уміння здійснювати педагогічний самоаналіз).

З урахуванням змісту критеріїв і показників готовності майбутніх логопедів до професійної діяльності з дітьми з порушенням мовлення виділено рівні її сформованості: високий (стратегічний), середній (прагматичний), низький (операційний).

Для визначення вихідного рівня готовності здобувачів вищої освіти до професійної діяльності з дітьми з порушенням мовлення проведено констатувальний експеримент. Емпіричне дослідження проводили в Центральнотериторіальному державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка, Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка,

Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка, Рівненському державному гуманітарному університеті, Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

На різних етапах у дослідженні брали участь 870 здобувачів вищої освіти, із них контрольна група (КГ) – 270 здобувачів вищої освіти, експериментальна 1 (ЕГ1) (спеціальність 012 Дошкільна освіта, спеціалізація Спеціальна освіта (логопедія)) – 315 здобувачів вищої освіти, експериментальна 2 (ЕГ2) (016 Спеціальна освіта (логопедія)) – 285 осіб та 87 викладачів закладів вищої освіти.

Для проведення дослідно-експериментальної роботи сформовано комплекс діагностичних методик. Мотиваційно-ціннісний критерій визначали за допомогою таких методик: експрес-діагностики цінностей особистості (Н. Фетискін), модифікованої анкети Н. Фетискіна для вивчення ціннісних орієнтацій, оцінки здатності майбутнього логопеда до саморозвитку (Т. Шамова), самооцінки професійної мотивації (В. Козлов, Г. Мануйлов, Н. Фетискін), модифікованого опитувальника професійної спрямованості особистості (Є. Рогов), вивчення професійної мотивації здобувача вищої освіти і рівня його самооцінки (В. Сімонов), вивчення рівня мотивації особистості (А. Батаршев), «Мотивація професійної діяльності» К. Замфір в модифікації А. Реана, вивчення факторів привабливості професії В. Ядова в модифікації Н. Кузьміної, А. Реана; авторських анкет для визначення рівнів сформованості професійно значущих якостей; інформаційно-компетентнісний – авторських анкет для виявлення реального рівня сформованості професійної компетентності здобувачів вищої освіти, тестових завдань, опитувальника творчої саморегуляції Конопкіна – Осницького – Хуторського – Чіксенгіміхайі, методики «Самооцінка професійної придатності і здібностей до професійної діяльності», методики-тесту «Інтелектуальна лабільність»; діяльнісно-технологічний – протоколу спостережень за проявом творчої активності, методики «Я-концепція майбутнього логопеда» (Г. Лефорж, Т. Лірі, Р. Сазек), методики діагностики оцінки самоконтролю у спілкуванні М. Снайдера, методики «Оцінка кмітливості» (О. Єлисеєва), методики КОС-1 (В. Синявського, Б. Федоришина), програми спостережень за діяльністю здобувачів вищої освіти у процесі навчальної та виробничої практик (авторська методика).

За результатами констатувального експерименту встановлено низький рівень сформованості мотивів, знань, уявлень, намірів здобувачів вищої освіти: недостатню поінформованість їх про особливості професії логопеда; неадекватну оцінку можливостей професійного самовизначення; незрілість професійної спрямованості здобувачів вищої освіти; низький рівень сформованості уявлень, пов'язаних із власне професійною діяльністю; незнання здобувачами вищої освіти першого року навчання специфіки майбутньої професії; низький прояв зовнішньої позитивної мотивації професійної діяльності; низький рівень самооцінки; незрілість мотиваційної позиції здобувачів вищої освіти.

До проблем, що виникають у процесі підготовки майбутніх логопедів, відносимо: невміння визначити ступінь, вид, тип і характер мовлення; невміння налагодити контакт із дитиною з порушенням мовлення; нерозуміння внутрішньої психологічної позиції дитини й невміння співвідносити її з поведінковими проявами; труднощі у спілкуванні; невміння вибудовувати взаємини,

диференціювати і перебудовувати їх відповідно до ситуації; невміння знаходити нестандартні та оригінальні прийоми взаємодії з дітьми з порушенням мовлення; труднощі в управлінні власним психічним станом і неволодіння прийомами саморегуляції поведінки й емоційного стану; труднощі у спілкуванні й передачі власних емоцій.

Ці висновки покладено в основу формувального експерименту, який дозволив спланувати і здійснити більш ефективну взаємодію зі студентами експериментальних груп, впровадити у практику роботи зі здобувачами вищої освіти організаційно-методичну систему забезпечення цього процесу.

У четвертому розділі – *«Організаційно-методична система професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти»* – розроблено інтегративну модель професійної підготовки майбутніх логопедів в інформаційно-освітньому середовищі закладів вищої освіти, спроектовано зміст та організовано поетапне узгоджене використання форм, методів, технологій професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти, схарактеризовано інтеграцію теоретичної і практичної підготовки майбутніх логопедів.

Розроблено інтегративну модель професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти, яка містить методологічно-цільовий (мета: професійна підготовка майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти; підходи: парадигмальний, системний, особистісно зорієнтований, аксіологічний, антропосоціогуманістичний, контекстний, компетентнісний, практико-орієнтований, феноменологічний, сутнісний, комплексний; принципи: загальні (науковості, міжпредметних зв'язків, наочності, доступності, систематичності і послідовності, зв'язку теорії з практикою та ін.), специфічні (детермінізму, стимуляції комунікативної поведінки, єдності діагностики й корекції, розвитку та ін.); змістово-процесуальний (етапи: орієнтаційно-мотиваційний, технологічний, практико-орієнтований; зміст: оновлення програм навчальних дисциплін «Корекційна психопедагогіка», «Спецметодика початкового навчання мови», «Спецметодика розвитку мовлення», «Ігри в логопедичній роботі», «Спеціальна дошкільна педагогіка», «Теорія і методика виховання дітей з вадами мовлення», «Дошкільна лінгводидактика», «Основи дефектології та логопедії», спецсеминарів: «Інноваційна діяльність логопеда», «Формування професійної компетентності майбутнього логопеда», «Робота з дітьми з порушенням мовленнєвого розвитку»; форми: лекції в Інтернет-лабораторіях, лекції в режимі теле- (відео) конференцій, лекції-презентації, проблемні лекції, «усний журнал», творчі групи, тренінгові заняття, практичні заняття, практикуми, семінари, коучинг, самостійна робота, робота з електронною бібліотекою, робота з базами даних; методи: рольові та ділові ігри, «мозкова атака», консультації-діалоги, консультації-парадокси, «пилка», дискусії, круглі столи, майстер-класи, метод «кейсів», розробка індивідуальної освітньо-корекційної програми, моделювання, підготовка проєктів, навчання в парах, вирішення практико-орієнтованих завдань; засоби: банк логопедичної інформації, відеоматеріали, аудіо-, відеотехніка, наочні посібники, технології: викладання на основі лінійності й концентричності організації процесу підготовки майбутніх логопедів до професійної діяльності;

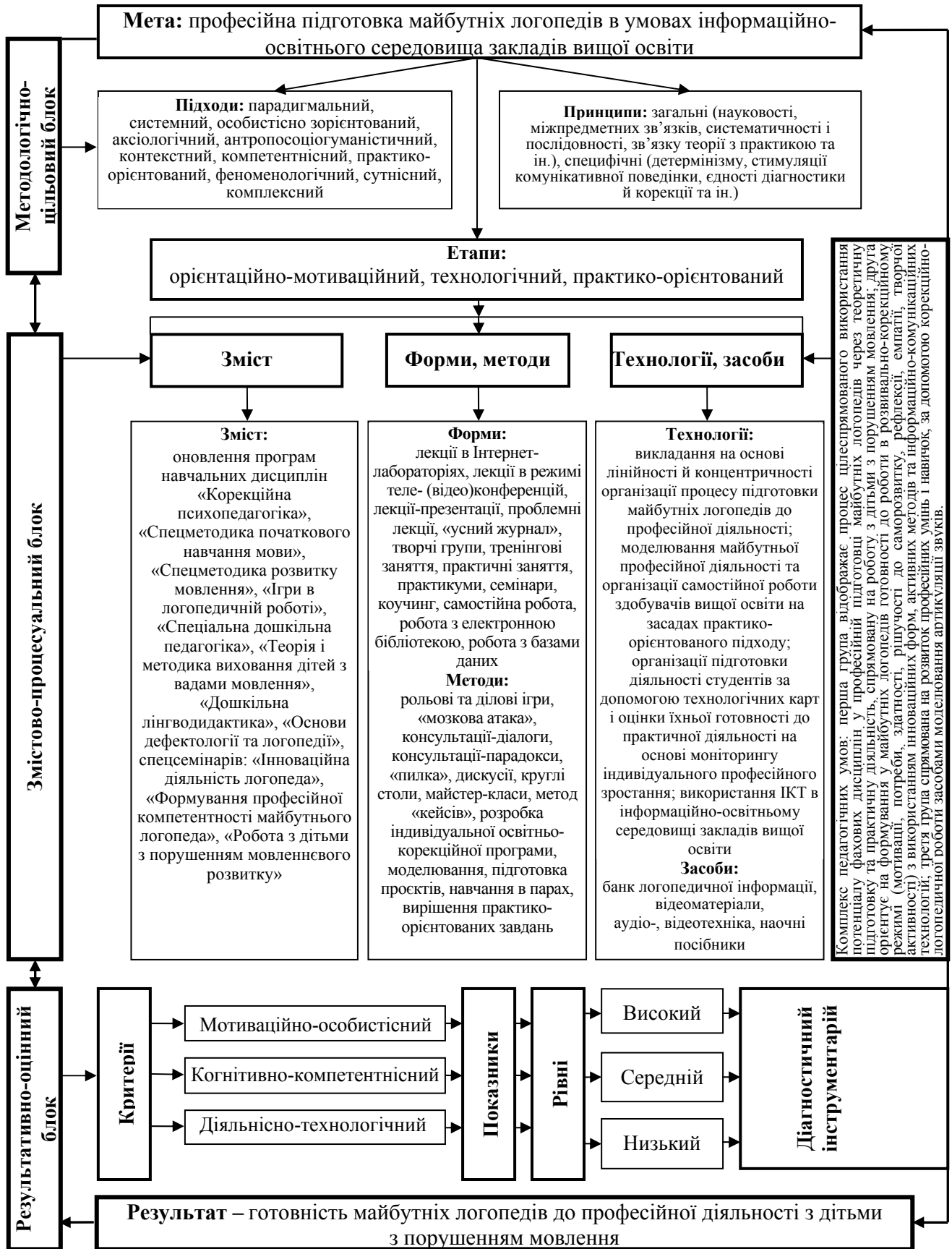
моделювання майбутньої професійної діяльності та організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти на засадах практико-орієнтованого підходу; організація підготовки діяльності студентів за допомогою технологічних карт і оцінки їхньої готовності до практичної діяльності на основі моніторингу індивідуального професійного зростання; використання ІКТ в інформаційно-освітньому середовищі закладів вищої освіти) та результативно-оцінний блоки (діагностичний інструментарій, критерії: мотиваційно-особистісний, інформаційно-компетентнісний, діяльнісно-технологічний; показники; рівні: високий (стратегічний), середній (прагматичний), низький (операційний) та відповідний результат: готовність майбутніх логопедів до професійної діяльності з дітьми з порушенням мовлення).

Запропоновано організаційно-методичну систему професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти, під якою розуміємо педагогічну систему, що складається з організаційних (функціональних) і методичних (структурних) елементів, взаємодія яких формує професійні знання, вміння і здатність майбутніх логопедів до професійної діяльності з дітьми з порушенням мовлення. До організаційних елементів системи відносимо функції управління їхньою освітньою діяльністю: цілепокладальну, мотиваційну, операційну, контрольну-коригувальну; методичних – мету, зміст, форми, методи, засоби, технології і результат навчання.

Організаційно-методичною системою професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти передбачено удосконалення змісту, форм, методів, технологій професійної підготовки з урахуванням особливостей дітей із порушенням мовлення: проєктування змісту професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти, поетапне узгоджене використання форм, методів, технологій професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти, інтеграцію теоретичної і практичної підготовки майбутніх логопедів.

У ході проєктування змісту професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти оновлено програми навчальних дисциплін: «Корекційна психопедагогіка» (тема: «Організація корекційно-логопедичної роботи з подолання порушення мовлення дітей 5–6 років»), «Спецметодика початкового навчання мови» (тема: «Навчання дітей із порушенням мовлення початкових навичок читання»), «Психолого-педагогічні основи корекційно-виховної роботи» (тема: «Соціальна поведінка»), «Спецметодика розвитку мовлення» (тема: «Організація, зміст та структура занять з логопедичної ритміки»), «Ігри в логопедичній роботі» (тема: «Засоби логопедичної ритміки»), «Спеціальна дошкільна педагогіка» (тема: «Методика дослідження основних закономірностей становлення соціальних уявлень дитини»), «Теорія і методика виховання дітей з вадами мовлення» (тема: «Методика дослідження функцій і діяльності дітей з порушенням мовлення»), «Дошкільна лінгводидактика» (тема: «Роль, місце і функції засобів навчання, що базуються на інформаційних технологіях для старших дошкільнят»), «Основи дефектології та логопедії» (тема: «Комп'ютерно-опосередковані і традиційні види діяльності логопеда»).

Рис. 1. Інтегративна модель професійної підготовки майбутніх логопедів в інформаційно-освітньому середовищі закладів вищої освіти

Для підсилення змістового наповнення вищезапропонованих дисциплін розроблено спецсемінари: «Інноваційна діяльність логопеда», «Формування професійної компетентності майбутнього логопеда», «Робота з дітьми з порушенням мовленнєвого розвитку».

Узгоджене використання форм, методів, технологій професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти реалізовували поетапно:

I етап – взаємне звикання: підвищення чутливості, уваги до своїх почуттів, слів і співвідношення своїх намірів з діями інших, встановлення довірливого спілкування, позитивного настрою (тренінги спілкування, вправи на розвиток спостережливості, інтуїції, чутливості один до одного, вправи на релаксацію, оптимізацію емоційного стану й настрою, заповнення індивідуальної карти здобувача вищої освіти із самоаналізом рівня сформованості професійних компетентностей);

II – встановлення і розвиток контактів між здобувачами вищої освіти і викладачем у процесі спільної діяльності (індивідуальні та групові вправи з розвитку досвіду сприйняття інших людей і власної рефлексії, групові вправи і тренінги з оволодіння навичками комунікації в ігровій взаємодії, психотехнічні ігри з формування впевненості в собі);

III – освоєння навичок діалогічного спілкування, що сприяє зближенню учасників діалогу, який спонукає здобувачів вищої освіти до усвідомлення відмінностей між ними, вміння співвідносити їх погляди і переконання, об'єднувати, адаптуватися до оновленого змісту навчальних дисциплін (аналіз конкретних педагогічних ситуацій, вирішення педагогічних завдань, обговорення проблем у мікрогрупах (семінар-брифінг), обговорення проблем із різних позицій (модель позиційного навчання), інтелектуально-пізнавальні ігри, проблемний стіл, майстер-клас, моделювання освітньої діяльності, метод проєктів, «круглий стіл», семінар, «мозкова атака», естафета, дебати, навчання в парах);

IV – набуття досвіду рольової взаємодії; узагальнення і поглиблення теоретичної підготовки; творче самовираження і самоствердження (семінар-гра «Що? Де? Коли?») або «Брейн-ринг», семінар-шоу, творча дискусія, засідання клубу знавців логопедії, семінар-аукціон, гра-подорож, пізнавальний ринг «Гойдалки», заняття-спектакль);

V – освоєння прийнятої ролі; набуття вмінь і навичок, необхідних для успішного вирішення професійних завдань (дидактичний тренінг, рольове розігрування ситуацій професійної діяльності логопеда дошкільного закладу);

VI – вироблення здатності до творчої взаємодії: формування цілісної структури професійної діяльності; наближення підготовки фахівців до умов реальної професійної діяльності (ігрове проєктування, педагогічні імітаційні ігри (навчальні ділові ігри): «Психолого-медико-педагогічна консультація»; «Індивідуальне логопедичне заняття»; «Батьківський лекторій»; «Логопедична науково-практична конференція»);

VII – адаптація до умов майбутньої професійної діяльності (корекційно-логопедична робота в дошкільному освітньому закладі; соціально-педагогічна робота в соціумі; дослідницька діяльність, захист творчих робіт, панорама

творчості). Застосовано технології: викладання на основі лінійності й концентричності організації процесу підготовки майбутніх логопедів до професійної діяльності; моделювання майбутньої професійної діяльності та організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти на основі практико-орієнтованого підходу; організації підготовки здобувачів вищої освіти за допомогою технологічних карт і оцінки їхньої готовності до практичної діяльності на основі моніторингу індивідуального професійного зростання; використання інформаційно-комунікаційних технологій в інформаційно-освітньому середовищі закладів вищої освіти.

Інтеграція теоретичної і практичної підготовки майбутніх логопедів відбувалася під час наскрізної виробничої практики.

На першому курсі розроблено експериментальну програму практики, що має на меті посилення практичної спрямованості змісту медико-біологічних, психолого-педагогічних і спеціальних дисциплін. Для теоретичної підготовки введено інтегративну тему «Основи спеціальної педагогіки і психології» та запропоновано систему логопедичних завдань, аналіз педагогічних ситуацій.

На другому курсі реалізовано два напрями занять із дітьми з порушенням мовлення: «світ дотиків», «навколишній світ очима дитини». Запропоновано ігри («Хто? Що? Для чого?», «Чарівна скринька», «Чарівний мішечок з тактильними кришками») для орієнтування дітей у просторі; ігри-потішки для зближення дітей, підтримки позитивних взаємовідносин, становлення емоційно-позитивного ставлення до однолітків; вправи («Чарівні окуляри», «У країні чудес», «Кольорові чоловічки») для гармонізації особистості дитини з порушенням мовлення, її емоційного стану; розвитку колірної чутливості, усвідомлення свого зорового відчуття у процесі сприйняття.

На третьому курсі використано різні види діяльності (гру, малювання, ліплення, конструювання) та прийоми: ігри-знайомства, ігри з механічними іграшками; опосередковане спілкування з використанням іграшки; рухливі ігри з голосовим супроводом; інсценування з казковими героями; ігри з веселими та розвиваючими іграшками.

На четвертому курсі здобувачі вищої освіти під час практики набули досвіду роботи у закладах освіти, охорони здоров'я та соціального захисту населення (дошкільні заклади, центри медико-психолого-педагогічної реабілітації, спеціалізовані школи). У ході практики виконували завдання з образотворчого мистецтва, які сприяли розвитку мовлення. На заняттях використовували різні прийоми образотворчої техніки: кляксографію, монотипію, малювання пальцями, долоньками, листям, паличками, камінцями, м'яким папером, технікою овочевих печаток, кришками тощо. Для вдосконалення змісту практики модернізовано комп'ютерну навчальну модель «Календар природи».

У п'ятому розділі – *«Дослідно-експериментальна робота з удосконалення професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти»* – розроблено полікомпонентну експериментальну програму формувального та контрольного етапів експерименту, обґрунтовано комплекс педагогічних умов реалізації організаційно-методичної системи професійної підготовки майбутніх логопедів в інформаційному середовищі

закладів вищої освіти, здійснено аналіз та узагальнено результати дослідно-експериментальної роботи.

Розроблено полікомпонентну експериментальну програму професійної підготовки майбутніх логопедів, що містить комплекс заходів, які забезпечують створення і функціонування інформаційно-освітнього середовища (матеріально-технічне та програмне, інформаційно-ресурсне, інформаційно-технологічне, методичне, організаційне забезпечення), яка інтегрує можливості: дошкільних закладів (логопедичні, компенсаторні та інклюзивні групи), закладів загальної середньої освіти, спеціальних, навчально- і соціально-реабілітаційних центрів, логопунктів при поліклініках, ІРЦ, що дозволяють навчати здобувачів вищої освіти всіх видів соціально-профілактичної, діагностико-аналітичної, корекційно-розвивальної діяльності, оволодіти системою роботи професійно-компетентної взаємодії з дітьми з порушенням мовлення.

До експериментальної програми увійшли такі напрями роботи: адаптаційний (передбачає формування внутрішньої установки на майбутню професію; формування мотиваційно-ціннісного ставлення до професії та знань і вмінь, спрямованості на спільну продуктивну діяльність у структурах «здобувач вищої освіти – викладач», «здобувач вищої освіти – здобувач вищої освіти», «здобувач вищої освіти – дитина», «здобувач вищої освіти – дитина з порушенням мовленнєвого розвитку», залучення до студентського культурного середовища); теоретичний (спрямований на теоретичну роботу зі здобувачами вищої освіти в умовах аудиторної підготовки, що включає інтеграцію медико-біологічних, психолого-педагогічних та фахових дисциплін з використанням тренінгів, ділових ігор, лабораторних та лабораторно-практичних робіт); технологічний (передбачено практичну роботу з набуття вмінь майбутньої професійної діяльності, інтегроване навчання у взаємодії на різних рівнях у структурах «здобувач вищої освіти – здобувач вищої освіти», «викладач – здобувач вищої освіти»); навчально-практичний (забезпечує безпосередню взаємодію з дітьми з порушенням мовлення у процесі виробничої практики).

Експериментальна програма підготовки майбутніх логопедів містила ряд етапів: формування у здобувачів вищої освіти здатності й готовності виконувати головні функції логопеда на етапі проміжного контролю як етапу багаторазового виявлення якостей знань, вмінь, компетентностей; виявлення у здобувачів вищої освіти рівня сформованості властивостей і якостей (поінформованість, глибина знань, вмінь, творча діяльність) на етапі заключного контролю.

В основу експериментальної програми підготовки майбутніх логопедів у закладах вищої освіти і готовності їх до взаємодії з дітьми з порушенням мовлення покладено організаційно-методичну систему.

Обґрунтовано комплекс педагогічних умов професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти для реалізації організаційно-методичної системи.

Першу групу педагогічних умов, згідно з якою формували у майбутніх логопедів готовність до роботи в розвивально-корекційному режимі (мотивації, потреби, здатності до саморозвитку, рефлексії, емпатії, творчої активності) з використанням інноваційних форм, активних методів та інформаційно-

комунікаційних технологій, покладено в основу конструювання поетапного узгодженого використання форм, методів, технологій професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти.

Друга група, яка відображає процес цілеспрямованого використання потенціалу фахових дисциплін у професійній підготовці майбутніх логопедів, зокрема під час теоретичної підготовки та практичної діяльності, спрямованої на роботу з дітьми з порушенням мовлення, сприяла проєктуванню змісту професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти.

Третя група, спрямована на розвиток професійних умінь і навичок у контексті корекційно-логопедичної роботи засобами моделювання артикуляції звуків, забезпечила інтеграцію теоретичної і практичної підготовки майбутніх логопедів.

Експериментальна робота побудована на порівнянні результатів роботи контрольної і експериментальних груп здобувачів вищої освіти, кожна з яких проходила навчання на певному етапі підготовки в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти.

Результати формувального експерименту довели, що готовність майбутніх логопедів до роботи з дітьми з порушенням мовлення в ЕГ1 за мотиваційно-особистісним критерієм становить 76,0 %, в ЕГ2 – 78,0 % (високий рівень), у КГ – 58,0 % (середній рівень); за інформаційно-компетентнісним в ЕГ1 – 80,0 %, в ЕГ2 – 80,8 % (високий рівень), у КГ – 60,8 % (середній рівень); за діяльнісно-технологічним в ЕГ1 – 79,6 %, в ЕГ2 – 80,6 % (високий рівень), у КГ – 60,4 % (середній рівень).

Динаміку рівнів готовності майбутніх логопедів до професійної діяльності з дітьми з порушенням мовлення показано у таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка рівнів готовності майбутніх логопедів до професійної діяльності з дітьми з порушенням мовлення
(за результатами констатувального та формувального експериментів)

Групи	Етапи	Рівні		
		Високий (стратегічний)	Середній (прагматичний)	Низький (операційний)
КГ	констатувальний	5 (1,9 %)	74 (27,4 %)	191 (70,7 %)
	формувальний	21 (7,8 %)	126 (46,7 %)	123 (45,6 %)
	приріст	5,9	19,3	25,1
ЕГ1	констатувальний	-	81 (25,7 %)	234 (74,3 %)
	формувальний	137 (43,5 %)	97 (30,8 %)	81 (25,7 %)
	приріст	43,5	5,1	48,6
ЕГ2	констатувальний	3 (1,1 %)	78 (27,4 %)	204 (71,5 %)
	формувальний	123 (43,2 %)	83 (29,1 %)	79 (27,7 %)
	приріст	42,1	1,7	43,8

За результатами експериментальної роботи у студентів ЕГ встановлено більш високі показники рівнів готовності до професійної діяльності. Так, в ЕГ1 високий рівень збільшився порівняно з констатувальним етапом на 43,5 %; середній – на 5,1 %; низький зменшився на 48,6 %, ЕГ2 відповідно – на 42,1 %, 1,7 %, 43,8 %.

У КГ високий рівень готовності до професійної діяльності зріс на 5,9 %; середній – на 19,3 %; низький зменшився на 25,1 %.

У ході порівняльного аналізу констатувального та формуального експериментів дослідно-експериментальної роботи зафіксовано зміну рівнів готовності майбутніх логопедів ЕГ із низького на високий, а у КГ – із низького на середній.

Різниця за високим рівнем готовності майбутніх логопедів між ЕГ і КГ становить 37,6 %, середнім – 14,2 %, низьким – 23,5 %, між ЕГ2 і КГ відповідно: 36,2 %, 17,6 %, 18,7 %.

Для обробки емпіричних даних використовували методи математичної статистики: обчислення відсоткових співвідношень, оцінка емпіричного розподілу значень показників за допомогою Т-критерію Стьюдента, факторний аналіз з використанням критерію Пірсона.

Результати дослідження вказують на те, що між рівнями готовності майбутніх логопедів до професійної діяльності з дітьми з порушенням мовлення на формуальному етапі не встановлено значної відмінності у цифрових даних, проте зафіксовано значну різницю між рівнями сформованості у ЕГ та КГ. Це свідчить про суттєві позитивні зміни в рівнях сформованості її в ЕГ.

Отже, результати проведеної експериментальної роботи демонструють позитивну динаміку готовності майбутніх логопедів до професійної діяльності, яку досягли за допомогою упровадження концепції, стратегії, організаційно-методичної системи професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти.

ВИСНОВКИ

У дисертації окреслено результати вирішення проблеми професійної підготовки майбутніх логопедів в інформаційно-освітньому середовищі закладів вищої освіти, що дозволило розробити концепцію, стратегію, інтегративну модель професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти і на основі їх обґрунтувати організаційно-методичну систему підготовки майбутніх логопедів та отримати експериментальне підтвердження ефективності реалізації її.

Результати наукового пошуку послуговували підставою для аргументованих висновків:

1. З'ясовано ступінь розробленості проблеми професійної підготовки майбутніх логопедів в інформаційно-освітньому середовищі закладів вищої освіти в науковій літературі і практиці. Встановлено, що досліджувана проблема розкрита науковцями у напрямках: професійної підготовки фахівців, вивчення змісту підготовки майбутніх фахівців у процесі спеціальної, корекційної та інклюзивної освіти, підготовки майбутніх логопедів до професійної діяльності, розвитку мовлення дітей на міжпредметному рівні, проблем мовного спілкування, психічних особливостей, формування усного і писемного видів мовлення, підготовки майбутніх логопедів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами з порушенням мовлення тощо. Проте ряд проблем, пов'язаних із професійною підготовкою майбутніх логопедів, залишається недостатньо розробленими, зокрема:

відсутня системність в баченні самої проблеми професійної підготовки майбутніх логопедів; неповністю розкрито механізми здійснення її; відсутні критерії оцінки рівнів готовності їх до професійної діяльності. Потребують методологічного обґрунтування та науково-методичного супроводу концепція та стратегія професійної підготовки фахівців з логопедії.

На основі аналізу різних підходів до визначення понять «професійна діяльність», «готовність майбутніх фахівців до професійної діяльності», «професійна підготовка», «інформаційно-освітнє середовище», професійну підготовку майбутніх логопедів в інформаційно-освітньому середовищі закладів вищої освіти розглядаємо як цілісну систему для набуття здобувачами вищої освіти теоретичних знань і практичних умінь, особистісних якостей і соціального досвіду, здатності до вирішення професійних завдань (діагностичних, методичних, психологічних, корекційних, соціальних тощо), спрямованих на виправлення мовленнєвих порушень у дітей через сукупність апаратних, програмних і технічних засобів, інформаційних і обчислювальних ресурсів, організаційного та методичного забезпечення.

Готовність майбутніх логопедів до професійної діяльності з дітьми з порушенням мовлення розглядаємо як інтегративну якість особистості, спрямовану на виконання професійних функцій, скерованих на пізнання індивідуально-особистісних і поведінкових особливостей дітей з порушенням мовлення, оволодіння здатністю аналізувати їхні соціально значущі проблеми, формування досвіду професійної діяльності у роботі з дітьми цієї категорії.

2. Схарактеризовано методологію дослідження, яка включає сукупність підходів (парадигмальний, системний, особистісно зорієнтований, аксіологічний, антропосоціогуманістичний, контекстний, компетентнісний, практико-орієнтований, феноменологічний, сутнісний, комплексний); принципів (загальних: науковості, міжпредметних зв'язків, наочності, доступності, систематичності і послідовності, зв'язку теорії і практики та ін., специфічних: детермінізму, стимуляції комунікативної поведінки, єдності діагностики й корекції, розвитку тощо) та методів (соціально-педагогічні; аналіз наукової літератури; аналіз документації факультетів дошкільної та спеціальної освіти закладів вищої освіти; аналіз продуктивності діяльності здобувачів вищої освіти; експеримент і обробка результатів на основі методів математичної статистики).

Розроблено концепцію професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти на основі сукупності компонентів (тенденцій, мети, концептуальних положень, підходів, принципів, результату).

Запропоновано стратегію професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища як системне, цілісне і концептуальне обґрунтування процесу підготовки майбутніх логопедів з урахуванням національних пріоритетів, необхідності якісно нового рівня планування її з використанням навчального програмного забезпечення та мережевих технологій.

3. З'ясовано особливості професійної підготовки майбутніх логопедів у закладах вищої освіти для корекції мовленнєвого розвитку дітей. Встановлено, що діяльність логопеда має бути поліфункціональною, багаторівневою,

багатоаспектною, різнорівневою і спрямовуватися на виконання основних та специфічних функцій (соціально-профілактичної, діагностично-аналітичної, корекційно-розвивальної). До професійно значущих якостей майбутнього логопеда віднесено: педагогічну спрямованість особистості, комунікативні здібності, організаторські здібності, емпатію, креативність, рефлексію, професійні знання. Особистісними якостями логопеда вважаємо: індивідуальні особливості, сенсорно-перцептивні властивості, особливості мислення та пам'яті, моторні властивості (хороша дикція, виразне мовлення); здатність співпереживати, здатність чітко й лаконічно висловлюватися тощо.

Обґрунтовано структуру готовності майбутніх логопедів до професійної діяльності: критерії (мотиваційно-особистісний, інформаційно-компетентнісний, діяльнісно-технологічний). Показниками мотиваційно-особистісного критерію є мотиви, цінності, потреби в роботі з дітьми з порушенням мовленнєвого розвитку, наявність і прояв професійних та особистісних якостей майбутнього логопеда; інформаційно-компетентнісного – повнота, глибина, системність, усвідомленість володіння знаннями, рівень засвоєння інформації, отриманої в інформаційно-освітньому середовищі, сформованість предметних, методичних, соціальних і особистісних компетентностей; діяльнісно-технологічного – вміння, навички, операції і дії, досвід, свідомий контроль результатів своєї діяльності. Кожен показник характеризують відповідні ознаки. На основі характеристики змісту критеріїв і показників готовності майбутніх логопедів до професійної діяльності з дітьми з порушенням мовлення виділено рівні сформованості її: високий (стратегічний), середній (прагматичний), низький (операційний).

4. Здійснено моніторинг стану професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти. Встановлено, що в логопедичній освіті використовують нетрадиційні, технологічні підходи, які перешкоджають синтезу теоретичних знань, наявні міждисциплінарні бар'єри, виявлено нерозвиненість варіативності логопедичного змісту освіти у зв'язку зі специфікою підготовки фахівців і наявністю в системі освіти як моноступеневих, так і багатоступеневих освітніх програм. Встановлено основні причини, які перешкоджають ефективності процесу підготовки майбутніх логопедів: різноманіття завдань, що стоять перед освітніми закладами, які здійснюють не тільки теоретичні дослідження, а й розробку технологічного забезпечення освітнього процесу; класична педагогічна система з її закономірностями, принципами, формами й методами навчання не завжди є науковою базою для практичних рішень, методичних підходів; відстає, а нерідко і стримує впровадження нових прийомів і методів навчання майбутніх логопедів; переважна більшість викладачів логопедичних дисциплін з різних причин змушені діяти у межах сформованого стереотипу професійної діяльності, виявляючи суперконсерватизм. Проаналізований досвід організації та проведення виробничих практик здобувачів вищої освіти свідчить про те, що недоліком практичної підготовки майбутнього логопеда є недостатність спеціальних завдань і методів, які готують здобувачів вищої освіти до цілеспрямованої корекційно-педагогічної діяльності.

Проведено констатувальний експеримент дослідно-експериментальної роботи, результати якого засвідчили низький рівень сформованості знань, недостатню

інформованість здобувачів вищої освіти про зміст професії логопеда; неадекватну оцінку й можливості свого професійного самовизначення, незрілість професійної спрямованості здобувачів вищої освіти; низький рівень сформованості уявлень, пов'язаних із власне професійною діяльністю; незнання здобувачами вищої освіти першого року навчання специфіки майбутньої професії; низький прояв зовнішньої позитивної мотивації професійної діяльності; низький рівень самооцінки; незрілість мотиваційної позиції.

До проблем, що виникають у підготовці майбутніх логопедів належать також: невміння виявляти ступінь, вид, тип і характер мовленнєвої недостатності; невміння налагоджувати контакт із дитиною з порушенням мовлення; нерозуміння внутрішньої психологічної позиції дитини й невміння співвідносити її з поведінковими проявами; труднощі в управлінні спілкуванням; невміння вибудовувати взаємини, диференціювати і перебудовувати їх відповідно до ситуації; невміння знаходити нестандартні та оригінальні прийоми у взаємодії з дітьми з порушенням мовлення; складнощі в управлінні власним психічним станом і неволодіння прийомами саморегуляції поведінки й емоційного стану; труднощі у спілкуванні й передачі власного емоційного ставлення.

5. Розроблено інтегративну модель професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти, яка включає такі блоки та їх складники: методологічно-цільовий (мета, підходи, принципи), змістово-процесуальний (етапи, зміст, форми, методи, засоби, технології) та результативно-оцінний (діагностичний інструментарій, критерії, показники, рівні та відповідний результат).

6. Удосконалено зміст дисциплін: «Корекційна психопедагогіка», «Спецметодика початкового навчання мови», «Спецметодика розвитку мовлення», «Ігри в логопедичній роботі», «Спеціальна дошкільна педагогіка», «Теорія і методика виховання дітей з вадами мовлення», «Дошкільна лінгводидактика», «Основи дефектології та логопедії», розроблено спецсемінари «Інноваційна діяльність логопеда», «Формування професійної компетентності майбутнього логопеда», «Робота з дітьми з порушенням мовленнєвого розвитку». З урахуванням інноваційних форм, активних методів та освітніх технологій професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти сконструйовано поетапне освоєння їх: I етап – взаємне звикання: підвищення чутливості, уваги до своїх почуттів, слів і співвідношення своїх намірів з діями інших, встановлення довірливого спілкування, позитивного настрою (тренінги спілкування, вправи на розвиток спостережливості, інтуїції, чутливості один до одного, вправи на релаксацію, оптимізацію емоційного стану й настрою, заповнення індивідуальної карти здобувача вищої освіти із самоаналізом рівня сформованості професійних компетентностей); II – встановлення і розвиток контактів між здобувачами вищої освіти і викладачем у процесі спільної діяльності (індивідуальні та групові вправи з розвитку досвіду сприйняття інших людей і власної рефлексії, групові вправи і тренінги з оволодіння навичками комунікації в ігровій взаємодії, психотехнічні ігри з формування впевненості в собі); III – освоєння навичок діалогічного спілкування, що сприяє зближенню учасників діалогу, який спонукає здобувачів вищої освіти до усвідомлення відмінностей між ними, вміння

співвідносити їх, об'єднувати, адаптуватися до нового змісту (аналіз конкретних педагогічних ситуацій, вирішення педагогічних завдань, обговорення проблем у мікрогрупах (семінар-брифінг), обговорення проблем із різних позицій (модель позиційного навчання), інтелектуально-пізнавальні ігри, проблемний стіл, майстер-клас, моделювання освітньої діяльності, метод проєктів, «круглий стіл», семінар, «мозкова атака», естафета, дебати, навчання в парах); IV – набуття досвіду рольової взаємодії; узагальнення і поглиблення теоретичної підготовки; творче самовираження і самоствердження (семінар-гра типу «Що? Де? Коли?» або «Брейн-ринг», семінар-шоу, творча дискусія, засідання клубу знавців логопедії, семінар-аукціон, гра-подорож, пізнавальний ринг «Гойдалки», заняття-спектакль); V – освоєння прийнятої ролі; навчання вмінь і навичок, необхідних для успішного вирішення професійних завдань (дидактичний тренінг, рольове розігрування ситуацій професійної діяльності логопеда дошкільного закладу); VI – вироблення здатності до творчої взаємодії: формування цілісної структури професійної діяльності; наближення підготовки фахівців до умов реальної професійної діяльності (ігрове проєктування, педагогічні імітаційні ігри (навчальні ділові ігри): «Психолого-медико-педагогічна консультація»; «Індивідуальне логопедичне заняття»; «Батьківські збори»; «Логопедична науково-практична конференція»); VII – адаптація до умов майбутньої професійної діяльності (корекційно-логопедична робота в дошкільному освітньому закладі; соціально-педагогічна робота в соціумі; дослідницька діяльність, захист творчих робіт, панорама творчості). Застосовано технології: викладання на основі лінійності й концентричності організації процесу підготовки майбутніх логопедів до професійної діяльності; моделювання майбутньої професійної діяльності та організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти на основі практико-орієнтованого підходу; організації підготовки здобувачів вищої освіти за допомогою технологічних карт і оцінки їхньої готовності до практичної діяльності на основі моніторингу індивідуального професійного зростання; використання інформаційно-комунікаційних технологій в інформаційно-освітньому середовищі закладів вищої освіти.

Інтегровано теоретичну і практичну підготовку майбутніх логопедів під час різних видів практик. На заключному етапі практики використано інформаційні технології, пов'язані з розвитком уявлень про світ у дітей з порушенням мовлення; модернізовано комп'ютерну навчальну модель «Календар природи».

7. Експериментально перевірено організаційно-методичну систему щодо удосконалення професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти.

Розроблено полікомпонентну експериментальну програму професійної підготовки майбутніх логопедів, яка включала такі напрями роботи: адаптаційний (формування внутрішньої установки на майбутню професію; формування мотиваційно-ціннісного ставлення до професії, знань і вмінь, спрямованості на спільну продуктивну діяльність у структурах «здобувач вищої освіти – викладач», «здобувач вищої освіти – здобувач вищої освіти», «здобувач вищої освіти – дитина», «здобувач вищої освіти – дитина з порушенням мовленнєвого розвитку», залучення до студентського культурного середовища); теоретичний (теоретична робота зі здобувачами вищої освіти в умовах аудиторної підготовки, що містить інтеграцію

медико-біологічних, психолого-педагогічних та спеціальних дисциплін, що проводяться у формі тренінгів, ділових ігор, лабораторних та лабораторно-практичних робіт); технологічний (практична робота з набуття умінь майбутньої професійної діяльності, інтегроване навчання у формах організації взаємодії на різних рівнях у структурах: «здобувач вищої освіти – здобувач вищої освіти», «викладач – здобувач вищої освіти»); навчально-практичний (безпосередня взаємодія з дітьми з порушенням мовлення у процесі виробничої практики).

Реалізували організаційно-методичну систему за експериментальною програмою професійної підготовки майбутніх логопедів у ході формувального експерименту. Його результати засвідчили високий рівень готовності майбутніх логопедів до професійної діяльності в експериментальних групах та середній – у контрольній групі за усіма критеріями та значну різницю цих показників.

У процесі порівняльного аналізу констатувального та формувального експериментів дослідно-експериментальної роботи зафіксовано зміну рівнів готовності майбутніх логопедів експериментальних груп із низького на високий, а в контрольній – із низького на середній.

Зростання кількісних показників готовності майбутніх логопедів до професійної діяльності в експериментальній групі відносно контрольної групи свідчить про ефективність процесу професійної підготовки здобувачів вищої освіти саме в експериментальних групах.

Результати проведеної експериментальної роботи демонструють позитивну динаміку готовності майбутніх логопедів до професійної діяльності, якої досягли за допомогою концепції, стратегії, організаційно-методичної системи професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти, та вказують на ефективність експериментальної роботи з професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти, на значні позитивні зміни в рівнях готовності її в експериментальній групі.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти. Перспективу подальших досліджень вбачаємо в таких напрямках: готовність майбутніх логопедів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, підготовка майбутніх логопедів до роботи з учнями основної та профільної школи з порушенням мовлення, формування фахової компетентності майбутніх логопедів в умовах інклюзивної освіти.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Цимбал-Слатвінська С. В. Професійна підготовка майбутніх логопедів в інформаційно-освітньому середовищі закладів вищої освіти: теорія, методика, практика: монографія. Умань: Видавець «Сочінський М. М.», 2019. 500 с.

2. Цимбал-Слатвінська С. В. Стратегія професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища вищих навчальних

закладів. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2016. Вип. 13. С. 125–137.

3. Цимбал-Слатвінська С. В. Концепція професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти. *Наукові записки кафедри педагогіки*. Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2017. Вип. 40. С. 223–229.

4. Maksymchuk I., Maksymchuk B., Frytsiuk V., Tsybmal-Slatvinska S. et al. Developing pedagogical mastery of future physical education teachers in higher education institutions. *Journal of Physical Education and Sport (JPES)*. 2018. No 18(2). P. 810–815.

5. Цимбал-Слатвінська С. В., Бабій І. В., Дичок Т. П. Естетотерапія як педагогічна технологія у вихованні підростаючого покоління. *World Science*. 2018. № 2(30), Vol. 4. P. 73–76.

6. Цимбал-Слатвінська С. В. Змістова та структурна організація інформаційно-освітнього середовища вищого навчального закладу. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі України. Серія: Педагогічні науки*. Луцьк, 2019. № 3(386). С. 3–10.

7. Цимбал-Слатвінська С. В. Ієрархія понять у дослідженні проблеми підготовки майбутніх логопедів. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2019. Вип. 180. С. 132–139.

8. Цимбал-Слатвінська С. В. Конструювання поетапного використання форм, методів, технологій професійної підготовки майбутніх логопедів. *Молодь і ринок*. 2019. №10 (177). С. 79–86.

9. Цимбал-Слатвінська С. В. Тенденції професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти. *Інноватика у вихованні*. Рівне: РДГУ, 2019. Вип. 10. С. 258–267.

10. Цимбал-Слатвінська С. В. Типологічні ознаки інформаційно-освітнього середовища у системі професійної підготовки майбутніх логопедів. *Витоки педагогічної майстерності*. Полтава: Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка, 2019. Вип. 23. С. 230–234.

11. Цимбал-Слатвінська С. В. Проектування інформаційно-освітнього середовища закладу вищої освіти. *Педагогічний часопис Волині*. Луцьк: СНУ імені Лесі України, 2019. № 3(14). С. 64–72.

12. Цимбал-Слатвінська С. В. Методологічні підходи до професійної підготовки майбутніх логопедів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 6(90). С. 185–199.

13. Цимбал-Слатвінська С. В. Особливості професійної підготовки майбутніх логопедів у вищих навчальних закладах в аспекті професійної діяльності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 7(91). С. 26–37.

14. Цимбал-Слатвінська С. В. Порівняльний аналіз змісту діяльності логопеда з діяльністю суміжних фахівців. *Web of Scholar*. 2019. № 8(38), Vol. 2. P. 6–12.

15. Цимбал-Слатвінська С. В. Поняття «інформаційно-освітнє середовище» в аспекті професійної підготовки майбутніх логопедів. *World Science*. 2019. № 8(48), Vol. 4. P. 9–16.

16. Цимбал-Слатвінська С. В. Етапи становлення професійної підготовки майбутніх логопедів у системі спеціальної освіти. *Науковий вісник Миколаївського*

національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2019. № 2(65). С. 334–340.

17. Цимбал-Слатвінська С. В. Класифікація дітей з особливими освітніми потребами в аспекті професійної діяльності логопеда. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. Умань: Візаві, 2019. Вип. 2. С. 163–171.

18. Цимбал-Слатвінська С. В. Модель професійної підготовки майбутніх логопедів у інформаційно-освітньому середовищі закладів вищої освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 1(85). С. 105–117.

19. Цимбал-Слатвінська С. В. Причини порушення мовлення у дітей. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. Умань: Візаві, 2019. Вип. 1. С. 127–137.

20. Цимбал-Слатвінська С. В. Педагогічні умови професійної підготовки майбутніх логопедів в інформаційно-освітньому середовищі університету. *Нова педагогічна думка*. 2019. № 3(99). С. 95–98.

21. Цимбал-Слатвінська С. В. Значимість підготовки логопедів у вищому навчальному закладі. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2019. Вип. 182. С. 127–133.

22. Цимбал-Слатвінська С. В. Оптимізація професійної підготовки майбутніх логопедів засобами інформаційно-комунікаційних технологій. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*. Хмельницький, 2019. № 2(17). С. 371–387.

23. Цимбал-Слатвінська С. В. Підготовка майбутнього логопеда до роботи з дітьми з обмеженими освітніми можливостями. *Науковий часопис НПУ ім. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання*. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. Вип. 30. С. 184–191.

24. Цымбал-Слатвинская С. В. Деятельностно-технологический критерий готовности будущих логопедов к профессиональной деятельности. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2019. Vol. VII (82), Issue 202. P. 60–63.

25. Behas L., Maksymchuk B., Babii I., Tsymbal-Slatvinska S. et al. The influence of tempo rhythmic organization of speech during gaming and theatrical activities on correction of stammering in children. *Journal of Physical Education and Sport (JPES)*. 2019. Vol. 19, Issue 4. P. 1333–1340.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

26. Цимбал-Слатвінська С. В. Професійне мовлення логопеда. *Сучасні проблеми та перспективи розвитку психології і педагогіки: збірник тез Міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 1–2 груд. 2016 р.). Київ: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2016. С. 76–78.

27. Цимбал-Слатвінська С. В. Розвиток творчої особистості засобами мистецтва в радянській школі. *Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми, перспективи: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф.* (Умань, 2016 р.). Умань: Візаві, 2016. С. 27–30.

28. Цимбал-Слатвінська С. В. Соціальний медіа-маркетинг в освіті. Proc. Int. Conf. «*Modern scientific researches and developments: theoretical value and practical results – 2016*» (Bratislava, March 15–18, 2016). Kyiv: LLC NVP «Interservice», 2016. P. 137–139.

29. Цимбал-Слатвінська С. В. Формування уявлення про семантичну структуру слова в молодших школярів із загальним недорозвитком мовлення. *Інклюзивна освіта: теорія, методика, практика*: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (Умань, 2016 р.). Умань: ФОП Жовтий О. О., 2016. Вип. III. С. 55–58.

30. Tsymbal-Slatvinska S. Competitiveness formation of higher educational institutions. Proc. Int. Conf. *Sustainable Development 2030: Economic, Social, Environmental and Political Components* (Tbilisi, Georgia, April 06, 2017). Tbilisi, 2017. P. 114–116.

31. Цимбал-Слатвінська С. В. Вітчизняний досвід професійної орієнтації учнівської молоді в умовах освітнього округу. *Практика забезпечення професійного самовизначення учнівської молоді в умовах освітнього округу*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Умань, 2017 р.). Умань: Візаві, 2017. С. 17–20.

32. Слатвінський М. А. Цимбал-Слатвінська С. В. Модернізація системи фінансування вищої освіти в умовах інформаційного суспільства. *Конкурентоспроможність вищої освіти України в умовах інформаційного суспільства*: збірник тез I Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 09 листопада 2018 р.). Чернігів: Чернігів. нац. технол. ун-т, 2018. С. 135–137.

33. Цимбал-Слатвінська С. В. Професійно-особистісні якості майбутнього логопеда. *Social and Economic Aspects of Education in Modern Society*: Proc. of the XVI Int. Scient. and Pract. Conf. (Warsaw, Poland, August 26, 2019). Warsaw, 2019. Vol. 2. P. 19–21.

34. Цимбал-Слатвінська С. В. Принципи як уніфікована система освіти в підготовці майбутніх логопедів. *Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи*: матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. (29–30 жовтня 2019 р., м. Суми). Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. Т. 1. С. 21–25.

35. Цимбал-Слатвінська С. В. Цілеспрямоване включення студентів у практичну діяльність із дітьми з порушенням мовлення. *Теоретичні та практичні аспекти розвитку педагогічної освіти в Україні*: матеріали наук.-практ. конф. (м. Київ, 6–7 вересня 2019 р.). Херсон: Молодий вчений, 2019. С. 57–61.

36. Цимбал-Слатвінська С. В. Мотиваційно-особистісний критерій готовності майбутніх логопедів до професійної діяльності. *Intellectual Economics, Management and Education*: Proc. of the I Int. Symp. (Vilnius, Lithuania, September 20, 2019). Vilnius: Vilnius Gediminas Technical University, 2019. P. 203–205.

37. Цимбал-Слатвінська С. В. Психодіагностика порушень розвитку дитини. *Передові наукові дослідження в Україні*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, Україна, 27 вересня 2019 р.). Науковий, методичний, інформаційний збірник Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти. Тернопіль: ТОКІППО, 2019. С. 122–125.

38. Цимбал-Слатвінська С. В. Вимоги до професійної підготовки майбутніх логопедів. *Стан та перспективи розвитку педагогіки та психології в Україні та*

світі: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 6–7 вересня 2019 р.). Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2019. Ч. 1. С. 69–72.

39. Цимбал-Слатвінська С. В. Технології формування готовності майбутніх логопедів до професійної діяльності. *Сучасна педагогіка та психологія: методологія, теорія і практика*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 4–5 жовтня 2019 р.). Київ: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2019. С. 142–145.

40. Цимбал-Слатвінська С. В. Інтеграція теоретичної та практичної підготовки майбутніх логопедів. *Dynamics of the development of world science. Abstracts of the 1st Int. scient. and pract. conf. (Vancouver, Canada, September 25–27, 2019)*. Vancouver: Perfect Publishing, 2019. P. 119–130.

41. Цимбал-Слатвінська С. В. Аналіз стану підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища вищих навчальних закладів. *Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи*: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., м. Умань, 10–11 жовтня 2019 р. // FOLIA COMENIANA: Вісник Польсько-української науково-дослідницької лабораторії психодидактики імені Я. А. Коменського / гол. ред. І. І. Осадченко Умань: Візаві, 2019. С. 250–253.

42. Цимбал-Слатвінська С. В. Інформаційно-компетентнісний критерій готовності майбутніх логопедів до професійної діяльності. *Актуальні проблеми дошкільної та спеціальної освіти*: Матеріали II Міжнар. пед. читань пам'яті проф. Т. І. Поніманської. Рівне: видавець О. Зень, 2019. С. 184–185.

*Наукові праці, які додатково відображають наукові
результати дисертації*

43. Цимбал-Слатвінська С. В. Педагогічна преса як джерело історико-педагогічних досліджень. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені В. Винниченка. Серія: Педагогічні науки*. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. Вип. 140. С. 160–162.

44. Цимбал-Слатвінська С. В. Пізнавальна активність як дидактичний засіб розумового виховання (за матеріалами часопису «Советская педагогіка»). *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 7. С. 279–285.

45. Цимбал-Слатвінська С. В. Методичні вказівки для підготовки учасників до атестації щодо вільного володіння державною мовою. Умань: Візаві, 2016. 20 с.

46. Цимбал-Слатвінська С. В. Методичні рекомендації для визначення мовленнєвої готовності до навчання. Умань: Візаві, 2016. 35 с.

47. Цимбал-Слатвінська С. В. Методичні рекомендації з формування комунікативних умінь дітей з вадами мовлення. Умань: Візаві, 2016. 45 с.

48. Цимбал-Слатвінська С. В. Формування комунікативних умінь дітей з вадами мовлення: навч. посіб. Умань: Візаві, 2017. 120 с.

АНОТАЦІЇ

Цимбал-Слатвінська С. В. «Теорія і практика професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища вищих навчальних закладів» – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти. – Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Міністерство освіти і науки України, Умань, 2020.

У дисертації досліджено теоретичні і практичні засади професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища вищих навчальних закладів (концепцію та стратегію професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища вищих навчальних закладів (сьогодні закладів вищої освіти згідно із Законом України «Про вищу освіту» зі змінами внесеними відповідно до Закону №2145-VIII від 05.09.2017); інтегративну модель професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти; організаційно-методичну систему професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти.

Уточнено сутність ключових понять дослідження «професійна підготовка майбутніх логопедів в інформаційно-освітньому середовищі закладів вищої освіти», «готовність майбутніх логопедів до професійної діяльності з дітьми з порушенням мовлення» та структуру, що охоплює мотиваційно-особистісний, інформаційно-компетентнісний, діяльнісно-технологічний критерії із відповідними показниками для позначення рівнів готовності майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти (високий, середній, низький).

Обґрунтовано організаційно-методичну систему професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти та комплекс педагогічних умов її реалізації. Здійснено експериментальну роботу з удосконалення професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти. Результати формувального етапу засвідчили високий рівень готовності майбутніх логопедів до професійної діяльності в експериментальних групах та середній – у контрольній групі за усіма критеріями, та значну різницю цих показників.

Ключові слова: спеціальна освіта, професійна підготовка, майбутні логопеди, корекційна робота, діти з порушенням мовлення, інформаційно-освітнє середовище, заклади вищої освіти.

Tsybal-Slatvinska S. V. «Theory and Practice of Would-be Speech Therapists Professional Training in the Conditions of Information and Educational Environment in Higher Educational Institutions» – Qualifying scientific paper as a manuscript.

Thesis for the Doctor degree in Pedagogical Sciences, specialty 13.00.04 –Theory and methodology of vocational education. – Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, 2020.

The thesis investigates theoretical and practical principles of would-be speech therapists professional training in the conditions of information and educational environment in higher educational institutions (concept and strategy of would-be speech therapists professional training in the conditions of information and educational

environment in higher educational institutions (today, institutions of higher education according to the Law of Ukraine “On Higher Education” as amended by Law No. 2145-VIII of 05/09/2017); an integrative model of would-be speech therapists professional training in the context of the information and educational environment in higher educational institutions; organizational and methodological system of would-be speech therapists professional training in the conditions of information and educational environment of higher educational institutions.

The essence of the key concept of the study “would-be speech therapists professional training in the conditions of information and educational environment in higher educational institutions” and the structure covering the motivational and personal, informational and competent, activity and technological criteria with appropriate indexes to indicate the levels of would-be speech therapists readiness in the conditions of information environment in institutions of higher education (high, medium, low) was specified.

The content of the following subjects “Corrective Psychological Pedagogy”, “Specified Methodology of Primary Language Teaching”, “Specified Methodology of Speech Development”, “Games in Speech Therapy Work”, “Specified Pre-School Pedagogy”, “Theory and Methodology of Teaching Children with Speech Defects”, “Pre-School Lingual Didactics”, “Fundamentals of Defectology and Speech Therapy”, forms, methods and techniques of would-be speech therapists professional training in the conditions of information and educational environment in institutions of higher education was improved.

The complex of pedagogical conditions of would-be speech therapists professional training in the conditions of information and educational environment in institutions of higher education was substantiated. According to the first group of pedagogical conditions the would-be speech therapists were prepared to work in developmental and corrective mode (motivation, needs, ability to self-development, reflection, empathy, creative activity) using innovative forms, active methods and information and communicative technologies. It is the basis for the construction of a step-by-step coordinated use of forms, methods, techniques of would-be speech therapists professional training in the conditions of information and educational environment in institutions of higher education. The second group, reflecting the process of purposeful use of the potential of professional disciplines in the training of would-be speech therapists, in particular during the theoretical training and practical activities aimed at working with children with speech defects, contributed to the design of the content of would-be speech therapists professional training in the conditions of information and educational environment in institutions of higher education. The third group is aimed at the development of professional skills in the context of correction and speech therapy by means of modeling articulation of sounds and provides the integration of theoretical and practical training of would-be speech therapists.

Experimental work was carried out to improve the would-be speech therapists professional training in the context of the information and educational environment in institutions of higher education. The results of the formative stage indicate a high level of would-be speech therapists readiness for professional activity in the experimental groups and the average in the control group for all criteria and a significant difference of these indexes.

Key words: special education, professional training, would-be speech therapists, corrective work, children with speech defects, information and educational environment, institutions of higher education.

Видається в авторській редакції

Підписано до друку 28.02.2020 р. Формат 60x84/16.

Папір офсетний. Ум. друк. арк. 1,9

Тираж 120 прим. Замовлення № 050

Видавничо-поліграфічний центр «Візаві»

20300, м. Умань, вул. Садова, 2

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 2521 від 08.06.2006.

тел. (04744) 4-64-88, 4-67-77, (067) 104-64-88

vizavi-print.jimdo.com

e-mail: vizavisadova@gmail.com